

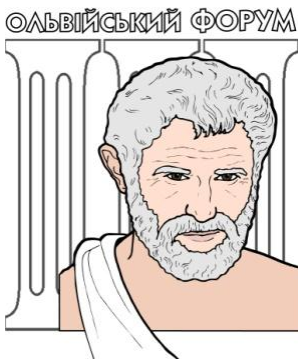
Міністерство освіти і науки України
Чорноморський державний університет імені Петра Могили

ПРОГРАМА та ТЕЗИ

конференції
**«ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗМІН У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ»**

в рамках Міжнародної
науково-практичної конференції
**«ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2016:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі»**

9–11 червня 2016 р.
Миколаїв, Україна

Конференція «Інноваційний потенціал соціокультурних змін у сучасній Україні» в рамках Між-народної науково-практичної конференції «Ольвійський форум – 2016: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» : програма та тези. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. – 76 с.

У збірнику містяться програма та матеріали доповідей учасників наукової конференції «Інноваційний потенціал соціокультурних змін в сучасній Україні», що проводиться у рамках Міжнародної науково-практичної конференції «Ольвійський форум – 2016»: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі».

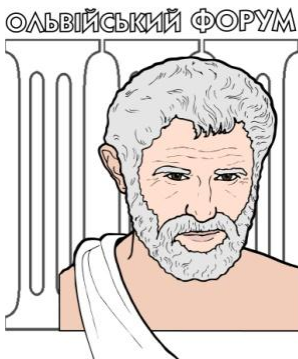
Міністерство освіти і науки України
Чорноморський державний університет імені Петра Могили

ПРОГРАМА

конференції
**«ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗМІН У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ»**

в рамках Міжнародної
науково-практичної конференції
**«ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2016:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі»**

9–11 червня 2016 р.
Миколаїв, Україна

**Голова оргкомітету
конференції:**

Мейжис І. А., д-р пед. наук, професор

**Секретар
конференції:**

Іванова І. Ф., канд. пед. наук, доцент

Дата, час та

місце проведення: 10 червня 2016 р., 10:00, Коблеве

Мета проведення: заслухати та обговорити результати наукових досліджень за наступними напрямками: стратегічний потенціал та формування пріоритетів соціокультурного розвитку Південного регіону України, ключові проблеми розвитку інноваційної діяльності в соціокультурній сфері, психологічні аспекти діяльності особистості в умовах інноваційного розвитку суспільства.

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Мейжис Ірина Альбертівна – д-р пед. наук, професор, завідувач кафедри соціології Чорноморського державного університету імені Петра Могили;

Ляпіна Людмила Анатоліївна – канд. політ. наук, доцент, декан факультету соціології Чорноморського державного університету імені Петра Могили;

Гавеля Володимир Леонтійович – д-р філос. наук, професор, завідувач кафедри філософії Чорноморського державного університету імені Петра Могили;

Васильєв Ярослав Васильович – д-р психол. наук, професор, завідувач кафедри психології Чорноморського державного університету імені Петра Могили;

Калайнікова Людмила Володимирівна – канд. соц. наук, доцент кафедри соціології Чорноморського державного університету імені Петра Могили;

Іванова Ірина Федорівна – канд. пед. наук, доцент кафедри соціології Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

1. **Шульга М. О.** (член-кореспондент НАН України, д-р соц. наук, професор, заступник директора Інституту соціології НАН України, м. Київ). **Добрі наміри еліт і реалії: коментар соціолога.**

2. **Головаха Є. І.** (д-р філос. наук, професор, заступник директора Інституту соціології НАН України, м. Київ). **Проблема академічної свободи.**

3. **Мейжис І. А.** (д-р пед. наук, професор, завідувач кафедри соціології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Соціокультурний підхід як методологічна основа розвитку та функціонування соціального інституту освіти.**

4. **Хижняк Л. М.** (д-р соц. наук, професор кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків). **Бар'єри соціального добробуту внутрішньопереміщених осіб у сучасній Україні.**

5. **Ляпіна Л. А.** (канд. політ наук, доцент, декан факультету соціології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **«Діалогічний мультикультуралізм» як проект взаємодії сучасних національних культур у Європейському просторі.**

Секція 1. Стратегічний потенціал та формування пріоритетів соціокультурного розвитку Південного регіону України

1. **Калашнікова Л. В.** (канд. соц. наук, доцент кафедри соціології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Розуміння сутності соціального інституту освіти в роботах класиків соціологічної науки.**

2. **Коробов В. К.** (канд. соц. наук, доцент кафедри соціально-економічної географії Херсонського державного університету, м. Херсон). **Неконвенціональні форми політичної поведінки як елемент політичної культури сучасної Молдови.**

3. **Дрожанова О. М.** (канд. соц. наук, доцент кафедри філософії та культурології, Національний університет кораблебудування імені адм. Макарова, м. Миколаїв). **Освіта: відтворення соціальної поведінки.**

4. **Іванова І. Ф.** (канд. пед. наук, доцент кафедри соціології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Оцінка рівня якості вищої освіти студентами і викладачами ВНЗ Півдня України.**

5. **Рожанська Н. В.** (канд. соц. наук, доцент кафедри соціології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв), **Вольф О. В.** (студент 5 курсу факультету педагогіки та психології, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв). **Ставлення викладачів ВНЗ Півдня України до посилення антиплагіатних норм.**

6. **Фесенко А. М.** (канд. іст. наук, доцент кафедри соціології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв), **Бондарець Б. Б.** (викладач кафедри соціології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Трудові перспективи на ринку праці в уявленнях студентської молоді.**

7. **Бороденко О. В.** (канд. філос. наук, ст. викладач кафедри соціології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Вивчення мотивації вступу до ВНЗ у південних регіонах України.**

8. **Бондаренко О. І.** (викладач кафедри соціології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Повсякденна культура студентської молоді очима учасників освітнього процесу.**

9. **Чорна В. О.** (викладач кафедри соціології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Поінформованість професорсько-викладацького складу щодо запровадження інновацій у системі вищої освіти.**

10. **Козачук М. Б.** (аспірант кафедри соціології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Оцінка рівня якості середньої освіти: соціологічний аналіз.**

11. **Мельничук В. М.** (аспірант кафедри соціології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Міжнародна співпраця у сфері вищої освіти: сутність, форми, перешкоди.**

Секція 2. Ключові проблеми розвитку інноваційної діяльності в соціокультурній сфері

1. **Осинов А. А.** (д-р філос. наук, професор кафедри філософії, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, г. Николаев). **Мышление и интуиция в антропософии Рудольфа Штайнера.**

2. **Доброносова Ю. Д.** (канд. філос. наук, доцент кафедри філософії та педагогіки, Національний транспортний університет, м. Київ). **Специфіка сучасної медіа-культури та перспективи розвитку мережевого суспільства в Україні.**

3. **Онофрійчук О. А.** (канд. філос. наук, доцент кафедри філософської думки та культурології, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв). **Концептуальні основи сучасної політичної філософії.**

4. **Броннікова Л. В.** (канд. філос. наук, доцент кафедри філософії, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Між- і трансдисциплінарні дослідження в сучасній науці.**

5. **Бронніков В. Д.** (канд. іст. наук, доцент кафедри політичних наук, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Феномен маргінальності: політологічний аналіз.**

6. **Костельнюк М. М.** (ст. викладач кафедри філософії, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв). **Стан історико-політичної ситуації в Україні кінця XVI – першої половини XVII століть.**

Секція 3. Психологічні аспекти діяльності особистості в умовах інноваційного розвитку суспільства

1. **Васильєв Я. В.** (д-р психол. наук, професор, завідувач кафедри психології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Виникнення металюбові.**

2. **Астремська І. В.** (канд. психол. наук, доцент кафедри психології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Удосконалення методики викладання дисципліни «Супервізія в соціальній роботі».**

3. **Васильєва Г. В.** (канд. психол. наук, доцент кафедри психології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Феномен гомосексуальної ідентичності в сучасному українському вимірі.**

4. **Каневський В. І.** (канд. психол. наук, доцент кафедри психології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Можливості психологічної допомоги в електронному просторі.**

5. **Хоржевська І. М.** (канд. психол. наук, доцент кафедри психології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Проблеми професійної культури фахівців правоохоронної галузі.**

6. **Амплєєва О. М.** (канд. психол. наук, ст. викладач кафедри психології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Емоційний та раціональний інтелект як взаємодоповнюючі умови реалізації практичним психологом професійних завдань.**

7. **Станишевская Ж. Ю.** (докторант Опольского университета, г. Ополье, Польща). **Вербальная коммуникация как фактор, укрепляющий супружескую связь.**

8. **Станишевский М. И.** (докторант Опольского университета, г. Ополье, Польша). **Влияние групповой психотерапии на близкое окружение клиентов (на примере групп для Ко-аддиктов).**

9. **Гусак В. М.** (в. о. ст. викладача кафедри психології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Роль особистісного зростання у становленні професійно-психологічної культури майбутніх соціальних працівників.**

10. **Лукіна Н. Б.** (аспірантка кафедри психології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Вплив перфекціонізму на формування цільової спрямованості особистості.**

11. **Шилова Н. І.** (аспірантка кафедри психології, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Цільова спрямованість підлітків на особистісне зростання та шляхи її формування.**

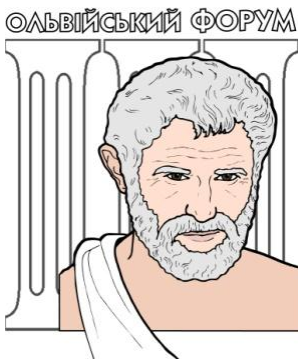
Міністерство освіти і науки України
Чорноморський державний університет імені Петра Могили

ТЕЗИ

конференції
**«ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗМІН У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ»**

в рамках Міжнародної
науково-практичної конференції
**«ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2016:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі»**

9–11 червня 2016 р.
Миколаїв, Україна

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

УДК 316.74:37

Мейжис І. А.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ ОСВІТИ

Соціокультурний підхід у соціології існує із самого початку народження науки, оскільки його елементи були присутні у творчості кожного з видатних соціологів Європи та США. Розглядати й аналізувати суспільство, на думку батьків-засновників соціології Е. Дюркгейма і М. Вебера, можливо тільки за допомогою аналізу його культури, від зразків матеріальної культури до характеру взаємин у суспільстві. Теоретичне оформлення соціокультурний підхід вперше отримав у трудах П. Сорокіна, який обґрунтував ідею важливості й значущості соціокультурних змін, які на відміну від соціально-політичних трансформацій, визначають епохальні зміни в суспільстві. Подальший розвиток цього підходу вже у 1930–1940-і рр. був пов'язаний з дослідженнями взаємин людей, залежності характеру суспільних відносин від типу влади в державі (К. Левін, Е. Фромм).

Після Другої світової війни розвиток соціокультурного напряму пов'язаний з ім'ям Т. Парсонса, який акцентував увагу на цілісності суспільства як соціетальної системи, що включає в себе культуру суспільства, яка виступає у трьох аспектах: «по-перше, культура передається, вона складає спадок або соціальну традицію; по-друге, це те, чому навчаються, культура не є проявом генетичної природи людини, і, по-третє, вона є загальноприйнятою. Отже, вона, з одного боку, є продуктом, а з іншого боку – детермінантою системи людської взаємодії. Ці дві особливості соціальної культури, а є головним об'єктом і предметом соціологічних досліджень. Культурні зразки соціальних дій, на думку вченого, створені багатьма поколіннями людей і відтворюють культуру і характер нації. Згідно з Т. Парсонсом, правила поведінки, мовний етикет, наукові теорії – все це результат колективної праці, яким ніхто не володіє особисто, але кожний член суспільства засвоює їх у процесі навчання. Найбільш виразно

соціокультурний підхід у системі Т. Парсонса відображений у створеній ним схемі соціальної дії, яку кожен сучасний соціолог має на увазі, коли вивчає ті чи інші сторони соціального життя суспільства.

Значну роль у розвитку соціокультурного підходу відіграв Л. Уайт, який вважав, що саме культура уявляє собою клас предметів і явищ, що залежать від здібності людини до символізації, яку можна розглядати в тому числі і через зовнішні прояви тілесної поведінки людини (екстрасоматичний контекст). За твердженням Л. Уайта, культура – це соціально-політично-економічна система, в межах якої живе рід людський. І це не просто твердження, тому що люди завжди певним чином змінюють свою поведінку залежно від тих змін, що пропонуються керівниками суспільства. Це повною мірою відноситься і до керівництва такою важливою діяльністю, якою є освіта.

Непряме, але об'єктивно обґрунтоване підтвердження важливої ролі соціокультурного підходу для соціології, знаходимо в спадщині видатного американського соціолога Р. Мертон. Його твір «Соціальна структура і аномія» як ніякий інший підходить до аналізу соціокультурної ситуації в Україні, оскільки абсолютна більшість наших сучасників демонструє «нормальні реакції нормальних людей на ненормальні умови». Р. Мертон підкреслює важливу роль культури в житті сучасного суспільства. Він виокремив два головних фактори в системі регуляції соціальної поведінки особистості: перші пов'язані із цінностями суспільства, другі – із вибором відповідних або не відповідних цінностям патернів поведінки. Освіта, за Р. Мертоном, є специфічним видом культурної діяльності, спрямованим на відтворення «суспільної людини», наявної у межах визначеного соціокультурного середовища й такої, що вирізняється консенсусом внутрішніх ціннісних орієнтацій з тією системою цінностей, яка задана конкретним соціумом. У цьому контексті основним завданням освітнього процесу є формування соціальної особистості, адаптованої до конкретного суспільства, водночас як безпосередньо трансляція знань, формування вмінь й навичок витісняється на другий план.

Соціокультурна парадигма передбачає виділення й комплексне вивчення як інституціональних, так і позаінституціональних складових соціального життя. При цьому культура розглядається як основна передумова або навіть умова виникнення й існування стандартизованих, нормативно узаконених структур соціальної організації, а особистість виступає у якості передумови формування її позаінституціональних структур.

Використання цього підходу до аналізу особливостей функціонування освітніх систем дозволяє, у першу чергу, переосмислити роль соціокультурних та регіональних факторів в організації й розвитку системи освіти, визначити рівень розуміння освітянами завдань, що покладаються на сучасну освіту, а також гіпотетичні неузгодженості в розумінні освітянською спільнотою соціокультурних завдань розвитку суспільства і способів їх досягнення за допомогою імплементації європейських освітянських стандартів. Сьогодні найбільш важливим для нас є подальше просування України на шляху до європейської моделі соціального устрою на демократичних засадах. Ми звертаємося саме до соціокультурного підходу в соціології, тому що пострадянська модель культури все ще продовжує впливати на змістовні характеристики не стільки цілей, скільки засобів дій у здійсненні демократичного устрою.

УДК 316.44

Хижняк Л. М.,
*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна*

БАР'ЕРИ СОЦІАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Внутрішня міграція та її наслідки стали гострими соціальними проблемами для України, починаючи з 2014 р., коли почався потік біженців з окупованих територій Криму, а потім Донецької і Луганської областей. Внутрішні переміщення призвели до нових викликів політиці соціального захисту, забезпечення соціального добробуту нової групи клієнтів соціальних служб.

Визначимо деякі бар'єри соціального добробуту внутрішньо переміщених осіб із зони проведення антитерористичної операції (АТО) на Сході України, спираючись на результати соціологічного дослідження, що проведено за участю автора співробітниками Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (з 15 по 30 липня 2015 р. проведено інтерв'ю з 253 внутрішньо переміщеними особами. Критерії відбору респондентів: а) легалізація статусу внутрішньо переміщеної особи шляхом офіційної реєстрації; б) звернення за соціальною допомогою до державних інституцій та волонтерів). Виділимо деякі з цих бар'єрів, які зафіксовано в ході цього дослідження.

1. *«Міграційна напруженість» зі спільнотою приймаючої території.* Поява вимушених переселенців, як правило, загострює проблему формування толерантного ставлення до них з боку місцевого населення, адже в цьому випадку зростає навантаження на соціальну інфраструктуру міста, на ринок праці і т. ін. В Україні конфліктогенність взаємодії мігрантів з приймаючим суспільством має регіональну специфіку: на сході країни більше мігрантів і їх менш насторожено зустріло місцеве населення, у порівнянні з західними регіонами. Хоча сплеску мігрантофобії повсюдно не спостерігається.

2. *Негативна стереотипізація образу внутрішньо переміщених осіб.* У випадку з внутрішньо переміщеними особами в Україні досить швидко склався стереотип «сепаратиста», що істотно відбивається на відношенні до них і травмує їхню національну ідентичність. Адже переїхали вони не в чужу країну, а лише в інший регіон своєї держави. Стереотипи по відношенню до тимчасово переміщених осіб, як правило, не враховують як їхню неоднорідність, так і множинну ідентичність. Остання, наприклад, яскраво проявляється у білінгвізмі. У потоці медійної інформації також існують приховані стереотипи, які налаштовують місцеве населення проти міграції, у т. ч. внутрішньої.

3. *Принцип розділення громадян країни на «своїх» та «чужих», юридично закріплений у виборчій системі.* Тимчасово переміщені особи в сучасній Україні зазнали утиску своїх прав, зокрема, були позбавлені виборчого права під час місцевих виборів 2015 р. Це нагадує політику більшовицького режиму, спрямовану на захист своєї влади, коли був введений принцип поділу всіх людей на «своїх» і «чужих», юридично оформлений у виборчій системі. Починаючи з першої радянської Конституції 1918 р. і аж до середини 30-х рр. XX ст. в країні існувала категорія «позбавлених», тобто осіб, позбавлених виборчих прав.

4. *Обмеження життєвого простору.* Його найчастіше пов'язують з життям осіб з фізичними вадами, що призводять до функціональних обмежень. Однак внутрішньо переміщені особи теж відчувають певне обмеження життєвого простору. На це є як об'єктивні обставини (платні послуги в більшості рекреаційних та культурних закладах тощо), так і суб'єктивні чинники (депресія, відсутність друзів серед мешканців приймаючої сторони тощо). Коли життєвий простір внутрішньо переміщених осіб звужується до спілкування лише з особами, які надають їм допомогу (переважно це волонтери, соціальні працівники), їхній добробут починає залежати від останніх, а поведінка стає патерналістськи орієнтованою. Право громадян України на вільне пересування порушує недосконалість пропускну системи в

зоні АТО. Переселенці з Донбасу тривалий час вимагають спростити пропускну систему в зоні АТО, а також відновити постійне транспортне сполучення з окупованою територією.

5. *Відсутність системи безпечної повсякденної життєдіяльності.* Для опитаних вкрай актуальною залишається необхідність задоволення базових, вітальних потреб, таких як забезпечення житлом, підвищення рівня доходів, вирішення проблем, пов'язаних зі станом здоров'я, забезпеченням предметами першої необхідності (продукти харчування, одяг, ліки, засоби гігієни тощо), вирішенням питань, пов'язаних із працевлаштуванням. Така ситуація ускладнює процес досягнення якісного соціального добробуту цієї категорії громадян України.

Нами вивчався добробут, тобто забезпеченість соціальними благами, низько ресурсних груп внутрішньо переміщених осіб, які відчують велике навантаження з боку утриманців (дітей, хворих членів родини тощо). Розширення можливостей самореалізації, підвищення свого соціального добробуту низько ресурсні групи внутрішньо переміщених осіб пов'язують переважно із зовнішньою підтримкою, адже вони потрапили в ситуацію соціально-економічної залежності, до якої призвела системна кризова ситуація в країні.

УДК 316.2

Ляпіна Л. А.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

«ДІАЛОГІЧНИЙ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ» ЯК ПРОЕКТ ВЗАЄМОДІЇ СУЧАСНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Масові міграції у другій половині XX та на початку XXI століть до країн Європейського Союзу, з одного боку, впливають на соціальну, політичну та економічну сфери у приймаючих державах, а з іншого – призводять до конфліктів, джерелом яких є різниця в культурних кодах представників одного суспільства. Вирішити проблеми співіснування в одному європейському просторі носіїв різних культур можливо за допомогою мультикультуралізму. У цьому контексті цікавою є одна з провідних у теорії сучасної соціології концепція «діалогічного мультикультуралізму» британського соціального теоретика індійського походження Бхікху Парекха. Свій проект дослідник

пропонує розуміти не як політичну доктрину програмного змісту і не як філософську теорію людини та світу, а як бачення людського життя у перспективі, адже сьогодні майже усі суспільства є мультикультурними та залишаються такими в майбутньому.

Центральними положеннями мультикультуралізму Б. Парекха є три ідеї.

Суть першої полягає у твердженні: «люди є включеними в культуру». Тобто усі люди живуть у культурно структурованому світі та є носіями певної культурної ідентичності, а отже, детерміновані культурою. Проте, це не означає, що вони не здатні до критичного сприйняття практик своєї культури або не розуміють інші культури.

Друга ідея полягає в тому, що «різні культури являють собою різні системи значення і розуміння гарного життя». Кожна культура є внутрішньо обмеженою й, відповідно, потребує взаємодії з іншими культурами для набуття більшого людського досвіду. Багатство культур і взаємодія між ними є умовою подальшого їх розквіту. Тому дослідник називає свій мультикультуралізм не статичним, а динамічним, інтерактивним, що не замикає культури в гетто.

Третя ідея представлена твердженням про те, що «усі культури, крім найпримітивніших, є внутрішньо плюральними і являють собою постійну розмову між різними традиціями та напрямками думок». Отже, культура є діалогічною за своєю суттю як зсередини, так і ззовні, тому потребує для свого розвитку відкритості та взаємодії з іншими культурами. Ставлення культури до себе формує і формується її ставленням до інших, їх внутрішні та зовнішні плюральності посилюють одна одну. Культура не може визначити цінності інших доти, доки не оцінить плюральності всередині себе, зворотне є також істинним. Оскільки закрита культура визначає свою ідентичність з точки зору її відмінностей від інших культур та охороняє її від їх впливу, вона відчуває загрозу, що від них виходить, й ухиляється від контактів з ними. Культура не може змиритися зі своїми відмінностями з ними доти, доки не змиритися зі своїми внутрішніми відмінностями. Діалог між культурами вимагає, щоб кожна з них відкрилась впливу інших та мала бажання у них вчитися.

Отже, головна ідея мультикультуралізму Б. Парекха – рівноправний діалог культур як основа сучасного суспільства та діалогічність як загальний принцип співіснування відмінностей у сучасному світі.

Секція 1

СТРАТЕГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ФОРМУВАННЯ ПРІОРИТЕТІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

УДК 316.334

Калашнікова Л. В.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ ОСВІТИ В РОБОТАХ КЛАСИКІВ СОЦІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Досліджуючи освіту як соціальний інститут, соціологія, перш за все, вивчає особливості її функціонування, роль у державному житті суспільства, виходячи із проблем соціалізації особи, визначення місця освіти у процесі формування, збереження й передачі системи культурних цінностей, соціальних орієнтацій. Аналізуючи роботи класиків соціології щодо розуміння сутності освіти, її ролі в соціальній системі, зауважимо, що вперше необхідність вивчення освіти як стійкого соціального явища обґрунтував Л. Уорд, який у праці «Динамічна соціологія» зазначив, що засобами освіти та виховання можна впливати на природу людини. Він справедливо вважав, що окремі індивіди й суспільство в цілому можуть бути «виправлені» через систему освіти як основної умови соціального прогресу.

Е. Дюркгейм визначив освіту як одну із форм колективної свідомості, що головним чином транслює культурні норми, підтримуючи зв'язок між особистістю і соціумом. Сам освітній процес слід розглядати з точки зору його внеску у сприяння й збереження соціального порядку у суспільстві. Він також відмічає, що освіта і виховання, які нерозривно пов'язані з соціалізацією індивідів, виступаючи її засобами, повинні досліджуватись як соціальні факти з безпосереднім використанням соціологічних методів. З іншого боку, він вважає, що перетворення освіти – безпосереднє завдання вчителів, які й самі повинні постійно удосконалюватись. Увесь навчально-виховний процес залежить від ставлення вчителів й від характеру відносин між учнями і вчителями. Вводячи поняття «шкільне середовище», він розуміє під ним вплив школи на соціальне й громадянське виховання учнів, і передбачає необхідність формування відносин «учитель-учень» за

принципом золотієї середини між потуранням, з одного боку, і зловживання влади, з іншого. Вчителям, які прагнуть вдосконалюватися, допоможуть подолати пережитки й рутину, досвід та набуті знання в галузі соціології освіти. Розвиваючи ідеї Е. Дюркгейма, К. Манхейм сформулював свій соціологічний підхід до освіти, в межах якого висловив такі постулати: освіта формує не людину взагалі, а людину в цьому суспільстві й для цього суспільства; цілі освіти в їх соціальному контексті доводяться до відома нового покоління разом із методами навчання, які є складовою частиною загального розвитку соціальної технології; освіта є одночасно як засобом впливу на людську поведінку, так і механізмом соціального контролю; однією з найважливіших функцій освіти є формування особливої соціальної групи людей – творчої інтелігенції, з якою пов'язують надії на подальшу демократизацію всіх сфер суспільства; для підтримки емоційної стабільності й духовної цілісності нового покоління система освіти повинна мати спільну спрямованість із соціальними чинниками поза межами освітніх закладів.

М. Вебер зосереджував увагу на вивченні інституту освіти з точки зору його можливості формувати світогляд учнів і бути каналом трансмісії цінностей. На його думку, освіту варто розуміти як засіб проникнення науково обгрунтованого мислення в побут людей, що надає можливість створення універсально раціоналізованого суспільства. Згідно з ідеями М. Вебера, історично існують дві протилежні цілі освіти: перша пов'язана з пробудженням харизми, інша – зі спеціалізованою експертною підготовкою. Не будучи взаємопов'язаними, ці дві цілі не протистоять одна одній, а формують два різних типи освіти, що відповідають харизматичному й раціонально-легальному типам господарювання. Харизматична освіта заснована на уявленнях про харизму як здібності, дар особистості, які закладені від народження, й спрямована на виявлення, пробудження, розвиток харизматичних якостей особистості. Натомість, експертна освіта передбачає підготовку індивідів до виконання конкретних соціальних функцій. Головна відмінність цих двох видів освіти полягає в тому, що об'єктом харизматичної освіти може стати лише той, хто володіє харизмою, тоді як спеціалізовану освіту може отримати будь-хто, однак, досягти різного ступеню успіху, оволодіваючи нею.

Представник структуралістської парадигми Л. Альтуссер вивчав систему освіти як ідеологічний інструмент держави, основна мета якого – формування лояльних членів суспільства й відтворення соціальної структури. Школа серед інших інститутів суспільства, які так само як і вона виконують ідеологічну функцію, повинна активно й ефективно здійснювати освітню селекцію, що детермінована економічною кризою і зростанням безробіття серед молоді. Таким чином, соціальна

нерівність відтворюється, незважаючи на демократизацію європейського суспільства.

Варто відмітити, що для нинішнього етапу розвитку соціології характерно активне використання як макро-, так і мікросоціологічного підходу для аналізу проблем освіти. У першому випадку дослідницькі стратегії концентруються на визначенні місця освіти в соціумі, ефективності її функцій, взаємозв'язку з іншими сферами, системному характері освітньої діяльності. У другому – на суб'єктах, задіяних у соціальних механізмах такої специфічної діяльності, якою є освіта, тому що взаємодія в системі «вчитель-учень», «викладач-студент» завжди є віддзеркаленням того суспільно-політичного устрою, в якому діють суб'єкти.

УДК 316.623:316.621

Коробов В. К.,
*Херсонський державний університет,
м. Херсон, Україна*

НЕКОНВЕНЦІОНАЛЬНІ ФОРМИ ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ МОЛДОВИ

У нових незалежних країнах пострадянського простору протягом останніх десятиріч відбулися значні зміни у всіх сферах життя. Зокрема, зміни торкнулися політичного життя, розбудови демократичних політичних систем, які прийшли на зміну системі тоталітарній. Змінилася і політична культура суспільств і пануючих спільнот: на зміну підданській політичній культурі, якій притаманна пасивна політична поведінка членів суспільства, відсторонене ставлення громадян до політичної системи, відсутність усвідомлення громадянами себе як активних учасників – суб'єктів політичного процесу, прийшла і розвивається партисипаторна (активістська) політична культура, яка передбачає активну участь індивіда у політичному житті. Зрозуміло, що мова йде про тренд, феноменологічний підхід до вивчення реальної політичної культури дозволяє встановити складне поєднання в масовій і індивідуальній політичній свідомості і поведінці елементів різних за своїм походженням і сутністю типів політичної культури (патріархальної, підданської, партисипаторної тощо).

Яскравою особливістю політичної культури пострадянських суспільств, зокрема – Молдови, є поширення неконвенціональних форм політичної участі, такої протестної політичної поведінки, яка виходить за межі

легітимної політичної діяльності. Тут маються на увазі такі несанкціоновані дії, як участь у протестних мітингах, демонстраціях, які іноді навіть супроводжуються насильством, порушенням громадського порядку, зіткненнями із силами громадської і державної безпеки. Такі моделі політичної поведінки вивчалися Г. Алмондом, Д. Беллом, С. Вербом, А. Маршем, Т. Роззаком, У. Руїнсманом, Ш. Ейзенштадтом.

Масові протестні політичні виступи громадян – невід’ємний елемент політичного життя сучасної Молдови. 6 січня 2002 року близько 10 тис. громадян майже 3 місяці мітингували у Кишиневі, вимагали заборони комуністичної партії і відставки уряду і президента; в серпні 2003 року відбулися масові виступи проти т. зв. «меморандуму Козака»; 7 квітня 2009 року в Кишиневі відбулися масштабні заворушення, які навіть вважають революцією, бо вони привели до відсторонення комуністичної партії від влади і відставки багатолітнього президента-комуніста В. Вороніна; в січні-лютому 2012 року понад 5 тис. громадян виступили на захист конституційного демократичного ладу; в листопаді 2013 року комуністи організували «Осінній похід на Кишинів», в якому взяли участь до 50 тис. людей; нарешті, наприкінці 2015 – на початку 2016 років відбулися масові виступи проти корумпованої влади і олігархічного свавілля, які привели до відставки й арешту прем’єр-міністра, призначення прямих президентських виборів і далі ведуть до повного переформатування політичної системи країни.

У грудні 2015 року автором проведено польові дослідження політичної культури Молдови, зокрема, 11 глибинних інтерв’ю з експертами – відомими молдавськими політиками і громадськими діячами. Спостереження і аналіз зібраного матеріалу (транскрипти інтерв’ю і публікації регіональних ЗМІ) дають можливість зробити деякі висновки щодо політичної культури Молдови загалом і неконвенціональних форм політичної поведінки як прояву культури політичної поведінки.

Для політичної поведінки громадян сучасної Молдови притаманний своєрідний політичний романтизм, одним із найважливіших проявів якого є масові протестні виступи, для яких характерні спонтанність, жорсткість, короткотривалість, іноді – маргінальний чи кримінальний характер. Найчастіше громадяни Молдови (терплячий, хоробрий і сильний народ), швидко йдуть на неконвенціональні форми політичної поведінки, але самі не можуть скористатися результатами своїх протестів. Учасники масових протестів поводять себе нераціонально, не планують свої дії і не конструюють очікуваний результат.

Причини схильності до не конвенціональних форм політичної поведінки криються також в кризі виборчої системи – виборці «не

знають, за кого голосувати», діючі політики втратили їх довіру. Невдоволення рівнем матеріальної забезпеченості, рівнем і якістю життя – важливі чинники, проте для молдаван більш важливе значення мають почуття образи, ігнорування їх інтересів з боку можновладців.

Важливим джерелом протестної активності громадян Молдови став розкол за геополітичними орієнтаціями (за даними авторитетного соціологічного центру Молдови – ФОМ, майже 53 % виборців виступають за орієнтацію на Росію, майже 48 % – на Європу). Має значення також розподіл наявних ресурсів і застосування відповідних політичних стимулів.

Одним із таких стимулів стає персоніфікація політичного вибору, прояви «вождізму». Опозиційні політичні партії, які мають найвищі електоральні рейтинги, очолюються харизматичними політиками – Ігорем Додоном, Ренато Усатим, Андрієм Нестасе, які закликають своїх симпатиків до участі у протестах.

УДК 331.108

Дрожанова О. М.,

*Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, м. Миколаїв, Україна*

ОСВІТА: ВІДТВОРЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ

Освіта як соціальний інститут з позицій структурного функціоналізму виконує дві інституційні функції: інтегрує й диференціює. Інтегруюча функція освіти реалізується через залучення молодого покоління до культурних цінностей, моральних ідеалів, світоглядних орієнтирів, підтримуючи тим самим соціальну спільність. Диференціююча функція освіти, у свою чергу, «розосереджує» підростаюче покоління за пірамідальними осередками соціально-професійної структури, у такий спосіб реалізуючи початкову стадію пірамідального заміщення поколінь в ієрархії суспільного розподілу праці, і, таким чином, наповнює соціальну спільність протиріччями, вираженими в розходженні економічних інтересів. В умовах віртуального уявлення рівності шансів молодь прагне «вписатися» в цю соціальну піраміду з вершини, але через обмеженість обсягу вершини в конкуруючій «тисняві» поступово «скочується», поповнюючи нижні прошарки соціальної піраміди. Таке зіткнення інтересів породжує соціальне протиріччя, що усвідомлюється індивідами частіше як нерівність шансів, рідше – як соціальна нерівність.

Нерівність у доступі до освіти – якісної, високого рівня, такої, що дає можливості для соціальної мобільності, – залишається важливою проблемою українського суспільства. Останнім часом у сфері освіти яскраво проявився зворотний ефект – соціальна диференціація не тільки збереглася, але й посилилась. У сучасних умовах освіта стає одним із значущих чинників соціальної стратифікації. Рівень освіти (початкова, середня, вища), її характер (технічна, економічна, юридична), місце отримання (елітний столичний виш або маловідомий провінційний університет) є маркерами соціального стану індивіда, місця, яке він займає в соціальній ієрархії. Тому освіта, поряд із практичним, має і символічне значення. З одного боку, людина, отримуючи освіту, прагне опанувати певні знання і навички, які вона зможе застосувати в подальшій професійній практиці. Але з іншого боку, диплом є символом соціального статусу, престижу, і його отримання дозволяє людині ідентифікувати себе з привілейованими статусними групами. Тому розвиток тих чи інших освітніх спеціальностей зумовлюється не тільки потребами суспільства в кваліфікованих фахівцях, але і, значною мірою, прагненням індивідів символічно позначити себе як носіїв високого статусу.

Спостерігається динаміка відповідної функції освіти: від соціальної селекції, що відтворює традиційну стратифікаційну систему суспільства, далі – до мерітократичної ідеології, спрямованої на надання рівних можливостей у сфері освіти (певні успіхи в поширенні загальної середньої освіти, але збереження диференціації в отриманні вищої), і нині – до «парентократичної» (від англ. parents – батьки) моделі, в якій освіта дитини залежить більшою мірою від добробуту і бажань батьків, ніж від її власних здібностей і зусиль. Диференціація зримо проявляє себе в школі, потім набуває ще більшої визначеності у сфері професійної освіти, закріплюється в ній і продовжується в подальших життєвих шляхах покоління, виявляючись у відтворенні і поглибленні соціальної нерівності.

В Україні, за даними досліджень, освіта відтворює соціальну стратифікацію навіть на рівні загальноосвітніх навчальних закладів, формально спрямованих на надання усім дітям можливості здобуття обов'язкової повної загальної освіти. На думку соціолога С. Оксамитної, сучасна диференціація шкіл на звичайні й «елітні», приховані за такими типами навчальних закладів, як ліцеї, колегіуми й гімназії, затверджує освітню нерівність на користь привілейованих класів. «... Якщо в інших розвинутих країнах, насамперед Скандинавських, але не тільки, школа реформується у напрямку єдиної середньої школи, тобто єдиної для країни системи переважно державних середніх шкіл, куди діти зараховуються без відбіркового перевірок здібностей і знань,

незалежно від соціального походження та навчаються в соціально змішаних класах, то Україна рухається в напрямку поглиблення стратифікації середньої освіти».

Які ж перспективи ставлення населення до освіти найближчим часом? Безсумнівно, освіта залишатиметься цінністю для еліти. Що б не відбувалося з культурою, наукою, інтелектуальним потенціалом країни, але претензії статусних груп на вищі позиції, утримання за собою привілейованого становища в суспільстві – завжди були і будуть пов'язані з досить високим рівнем освіти. Ставлення до освіти в інших верствах суспільства, в тому числі тих, що займають відносно високе положення в соціальній ієрархії, буде значною мірою залежати від того, як відбуватиметься економічний і соціальний розвиток нашої країни.

УДК 316.74:378.014.6

Іванова І. Ф.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОЦІНКА РІВНЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТАМИ І ВИКЛАДАЧАМИ ВНЗ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження заявленої проблеми визначається необхідністю приведення системи забезпечення якості вищої освіти в Україні у відповідність до європейських стандартів з метою активізації процесу інтеграції до європейського простору вищої освіти. Її розв'язання може мати практичне значення з точки зору становлення діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, яке було створено в Україні у квітні 2015 року.

Змістовну складову понять «якість вищої освіти» й «якість освітньої діяльності» визначено у Законі України «Про вищу освіту». Під якістю вищої освіти розуміється рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти; якістю освітньої діяльності – рівень організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань. Стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності. Стандарти про

вищу освіту і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти було опубліковано в інформаційно-аналітичному огляді Інституту вищої освіти НАПН України «Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні» у 2015 році.

Таким чином, до проблеми якості вищої освіти слід підходити з позицій відповідності освітніх послуг запитам споживачів цих послуг, беручи до уваги не тільки випускників вищих навчальних закладів, а й роботодавців чи в більш широкому розумінні – ринок праці; а також з точки зору відповідності певним освітнім стандартам.

Як наукова проблема, оцінка якості системи вищої освіти в Україні знаходиться в центрі уваги як науковців у сфері педагогіки, так і науковців у сфері соціології освіти. Співробітниками кафедри соціології ЧДУ імені Петра Могили у грудні 2015 – січні 2016 року, у рамках науково-дослідницького проекту «Наукова розробка імплементації європейських соціокультурних та освітянських стандартів», було проведено емпіричне соціологічне дослідження в Миколаєві, Одесі, Херсоні методом особистісного онлайн анкетування за місцем роботи та навчання респондентів, у ході якого було опитано 409 студентів і 375 викладачів та отримано наступні результати.

Майже всі опитані викладачі (93,6 %) вважають проблему вдосконалення якості вітчизняної вищої освіти якщо не першочерговою, то дуже важливою. Серед студентів лише третина (32,8 %) зазначає, що ця проблема належить до першочергових. Хоча з віком значимість цієї проблеми змінюється. Так, для студентів-випускників проблема вдосконалення якості вищої освіти є більш нагальною, ніж для першкурсників (див. табл. 1).

Таблиця 1

Як Ви вважаєте, наскільки важливою є проблема вдосконалення якості вищої освіти в Україні?	1 курс	5 курс	%
Це питання належить до першочергових	26,9	38,0	32,8
Ця проблема важлива, але є більш нагальні	64,8	60,2	62,3
Вважаю цю проблему другорядною	4,1	0,5	2,2
Складно відповісти	4,1	1,4	2,7

Достатньо оптимістичні в оцінках якості вищої освіти і викладачі, і студенти. Більшість респондентів-викладачів (76,6 %) задоволені якістю вищої освіти в Україні в цілому, оцінюючи її як «скоріше високу» чи «середню». Щодо оцінки якості освіти у місті, регіоні, то 18,7 % опитаних оцінили її як «дуже високу» або «скоріше високу»,

58,9 % – як «середню». У власному навчальному закладі кожен двадцятий опитаний (5,1 %) оцінює якість як «дуже високу», кожен другий (44,8 %) – як «скоріше високу», кожен третій (36,0 %) – як «середню».

Більшість респондентів-студентів також (82,4 %) задоволені якістю вітчизняної вищої освіти, оцінюючи її як «дуже високу», «скоріше високу» чи «середню». Такими ж є оцінки якості освіти у місті, регіоні (80,0 %). У власному навчальному закладі кожен десятий студент (12,0 %) оцінює якість як «дуже високу», кожен другий (48,2 %) – як «скоріше високу», кожен третій (29,1 %) – як «середню».

Достатньо однотайні викладачі і студенти щодо найважливіших проблем вищої освіти в Україні, що потребують першочергового вирішення. Респонденти-викладачі назвали слабку матеріально-технічну базу ВНЗ (25,0 %), низький культурний рівень студентів, їх незацікавленість у якісній освіті (17,5 %), невідповідність структури освіти потребам ринку праці (10,9 %), недостатній рівень самостійності ВНЗ (9,9 %); а респонденти-студенти – низький культурний рівень студентів, їх незацікавленість у якісній освіті (20,4 %).

УДК 316.74:37

Рожанська Н. В.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

Вольф О. В.,

*Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна*

СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ І ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ ПІВДНЯ УКРАЇНИ ДО ПОСИЛЕННЯ АНТИПЛАГІАТНИХ НОРМ

Серед проблем сучасної системи освіти в Україні можна відзначити різні прояви академічної нечесності. Розвиток інформаційних технологій дозволяє учасникам освітнього процесу застосовувати метод написання робіт, який отримав назву «сору paste» – копіювання матеріалів з інтернету з мінімальним їх редагуванням. Таке явище можна назвати «неприкритим копіюванням», або плагіатом; воно не вписується в стратегію інтеграції України до європейського освітнього простору, в рамках якого діють суворі антиплагіатні норми. Дані вимоги витікають із системи європейських цінностей, серед яких дуже важливе місце належить чесності, відкритості, довірі. У зв'язку з цим боротьба з різними проявами академічної нечесності є на сьогодні

дуже актуальною, що відобразилося в новій редакції Закону України «Про вищу освіту», де запроваджено посилення антиплагіатних норм у системі вищої освіти. Але важливим є не тільки законодавче оформлення таких норм, а й їх виконання, що залежить у тому числі від ставлення студентів та викладачів до них.

У грудні 2015 р. – січні 2016 р. співробітниками кафедри соціології ЧДУ ім. Петра Могили було проведено емпіричне соціологічне дослідження в рамках науково-дослідницького проекту «Наукова розробка імплементації європейських соціокультурних та освітянських стандартів» (номер Держреєстрації 0115U00314, накази МОНУ № 1243 від 31.10.2014, № 105 від 09.02.2015). З метою соціального виміру процесу реформування системи освіти Півдня України було проведено анкетні опитування серед студентів та викладачів ВНЗ. У першому опитуванні взяли участь 375 викладачів (з них 15,2 % представники вузів м. Херсону, 18,1 % – м. Миколаєва, 66,7 % – м. Одеси). Соціальний портрет респондентів визначався такими показниками як учений ступінь та стаж науково-педагогічної діяльності. В другому опитуванні взяли участь 409 студентів (з них 14,4 % навчаються у ВНЗ м. Херсон, 19,3 % – м. Миколаїв, 66,3 % – м. Одеса). Соціальний портрет респондентів визначався такими показниками як стать, курс навчання.

У межах цих опитувань респондентам було задано низку питань, які стосуються академічної нечесності і проблеми плагіату. Студентам було задані такі питання: Наскільки, на Вашу думку, поширена практика купівлі, списування, копіювання з інтернету контрольних, рефератів, курсових, дипломів тощо? Як Ви думаєте, чому студенти вдаються до списування або купівлі різних видів робіт, які повинні виконувати самостійно? Окрім того, викладачам і студентам було запропоновано виразити своє ставлення до посилення антиплагіатних норм та відповідальності за них (результати викладено в таблиці 1).

Таблиця 1

Ставлення студентів та викладачів до посилення антиплагіатних норм та відповідальності за них (у %)

Варіанти відповіді	Студенти	Викладачі
Повністю підтримую	13,7	63,4
Скоріше підтримую	35,0	21,3
Скоріше не підтримую	13,4	8,7
Зовсім не підтримую	4,9	1,8
Складно відповісти	33,0	4,8
Усього	100	100

Результати дослідження показали, що більшість викладачів та відносна більшість студентів підтримують посилення антиплагіатних

норм та відповідальності за їх порушення. Але, на думку більшості опитаних студентів (54,5 %), практика купівлі, списування, копіювання з Інтернету контрольних, рефератів, курсових, дипломних робіт на сьогодні ще є досить поширеним явищем. Опитування показало, що студенти вдаються до списування або купівлі різних видів робіт, які повинні виконувати самостійно, передусім з трьох основних причин: 1) Купити чи списати дуже просто і доступно; 2) Відсутність часу на виконання всіх видів робіт, які від них вимагають; 3) Студенти вважають такі роботи формальними, адже відсутнє їх практичне спрямування, зв'язок з їх майбутньою професією.

У зв'язку з вищезазначеним рекомендуємо в кожному українському ВНЗ розробити чітку політику боротьби з плагіатом. Така політика в числі іншого повинна включати чітке визначення критеріїв самого плагіату і покарань за нього; механізми захисту принципових викладачів від адміністративного тиску на користь недобросовісних студентів і апеляцій у суперечливих ситуаціях. Наявність і ефективність такої політики повинні розглядатися в ролі критеріїв, що впливають на атестацію ВНЗ і на їх місце в офіційному рейтингу.

У європейських ВНЗ виявлення плагіату здійснюється не тільки викладачами, а й відповідальними підрозділами або окремими співробітниками, яким спеціально доручається перевірка студентських робіт. У кожному українському ВНЗ рекомендуємо створити підрозділ з виявлення плагіату у студентських роботах, передусім курсових і дипломних. Окрім того, рекомендуємо кожному ВНЗ розробити внутрішньовузівський етичний кодекс, де належне місце має бути приділено проблемі плагіату. Для студентів-першокурсників бажано організовувати тематичні лекції, після яких брати розписку про те, що вони ознайомлені з сутністю плагіату та відповідальністю за нього.

УДК 316.653:316.346.32-053.6]:331.5(043.2)

Фесенко А. М.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

Бондарець Б. Б.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ТРУДОВІ ПЕРСПЕКТИВИ НА РИНКУ ПРАЦІ В УЯВЛЕННЯХ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Сучасний розвиток українського суспільства визначається як період трансформаційних процесів, пошуку власного шляху розвитку та зміни

цінностей. Перехід до ринкових відносин в Україні призвів до виникнення нової ситуації у соціально-трудовій сфері. Особливо складною вона виявилася для випускників ВНЗ та професійно-технічних навчальних закладів, молодих спеціалістів: молоді об'єктивно важче, ніж кадровим працівникам, витримувати конкуренцію за одержання робочого місця, проте у випадках реорганізації виробництва чи економічних складнощів вона першою потрапляє під скорочення.

Проведені останнім часом соціологічні опитування молоді фіксують критичне сприйняття сучасного соціально-економічного життя, в тому числі й скептичне налаштування щодо власної трудової долі. Зокрема, за результатами міжнародного соціологічного дослідження «Студенти – образ майбутнього» Київського Інституту проблем управління ім. Горшеніна, серед головних проблем молоді українці визначають саме труднощі у працевлаштуванні та пов'язану з цим брак можливостей професійної самореалізації: у рейтингу нагальних проблем саме працевлаштування є найбільш актуальною проблемою для української молоді (64,5 % опитаних). Існуванням цієї проблеми можна пояснити дані ще одного дослідження, згідно з якими 41 % опитаної молоді (у віці від 18 до 29 років) готові при нагоді залишити Україну задля працевлаштування за кордоном.

Співробітниками кафедри соціології ЧДУ імені Петра Могили у грудні 2015 р. – січні 2016 р. проведене емпіричне дослідження з тематики реформування вищої освіти в Україні, в якому порушувалися й питання бачення студентами ВНЗ власного майбутнього на ринку праці, перспектив працевлаштування після отримання диплому (дослідження проводилося на території Півдня України в рамках науково-дослідницького проекту «Наукова розробка імплементації європейських соціокультурних та освітянських стандартів» (номер Держреєстрації 0115U00314, накази МОНУ № 1243 від 31.10.2014, № 105 від 09.02.2015) методом анкетного опитування; у анкетуванні взяли участь 409 студентів перших та випускних курсів, з яких 14,4 % навчаються у ВНЗ м. Херсону, 19,3 % – м. Миколаїв, 66,3 % – м. Одеси).

За результатами цього дослідження, більше третини опитаних студентів (35,8 %) очікує після закінчення свого навчання отримати роботу за фахом, – але не може не насторожувати те, що чверть респондентів (26,9 %) дотримується протилежного погляду, уявляючи своє найближче майбутнє у вигляді роботи не за фахом, а 17,3 % готові пройти перекваліфікацію чи отримати другу вищу освіту (див. табл. 1).

Таблиця 1

Очікування студентів щодо майбутнього працевлаштування

Як Ви вважаєте, що, скоріше за все, очікує Вас після закінчення ВНЗ?	1 курс (у %)	5 курс (у %)	Загалом (у %)
Перекваліфікація, друга вища освіта	17,7	16,9	17,3
Робота не за фахом	31,6	22,2	26,9
Робота за фахом	28,4	42,7	35,8
Набуття статусу безробітного	2,8	2,2	2,5
Усе залежить від студента	6,0	7,5	6,8
Ваш варіант	0	0	0
Складно відповісти	13,0	8,4	10,7

Результати проведеного емпіричного дослідження свідчать про те, що серед студентської молоді панують реалістичні погляди щодо свого майбутнього працевлаштування. В них сформовано уявлення про те, що наявність диплому про вищу освіту на сьогодні не є запорукою швидкого та успішного працевлаштування за фахом після закінчення навчання; вони розуміють всю складність реалій та гостроту викликів і загроз конкурентного ринку праці, жорсткого по відношенню до молоді, хай навіть і дипломованої.

Як наслідок – більше 40 % опитаних очікує працевлаштування не за фахом чи навіть перекваліфікації, що не може вважатися прийнятним з точки зору сприяння соціальному становленню та розвитку підрастаючого покоління, майбутнього країни.

Отже, проблема працевлаштування молоді з вищою освітою є однією з найактуальніших на сьогодні. Ситуація, що склалася, тягне за собою негативні зміни в ціннісно-мотиваційних орієнтирах української молоді стосовно її майбутньої життєдіяльності та праці, що виражається в істотному падінні престижності праці в суспільному виробництві та працевлаштування у сфері легальної зайнятості, небажані міграційні настрої тощо.

Причому варто визнати, що така ситуація значною мірою обумовлюється не лише кризовим станом економіки та інших сфер життєдіяльності, але й низькою результативністю наявної державної молодіжної політики у царинах освіти та зайнятості.

Бороденко О. В.,
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВИВЧЕННЯ МОТИВАЦІЇ ВСТУПУ ДО ВНЗ У ПІВДЕННИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Проблема мотивації особистості досліджується не лише в соціології, але й також у психології, філософії, інших дисциплінах. Як *процес актуалізації і функціонування мотивів* мотивація істотно відрізняється від *мотивування* (останній термін позначає відображення мотивів у свідомості суб'єкта). Необхідно також зауважити, що мотивація виступає завжди як внутрішня спонукальна сила активності окремих індивідів і соціальних спільнот (тому її варто відрізнити від *стимулів* – зовнішніх чинників, що спонукають до дій). У соціології *мотивація* розглядається як усвідомлена потреба індивіда або певної соціальної групи досягти соціальних благ, переваг тощо. Як зауважує Р. Стернберг, мотивація є кращим предиктором успіху, аніж інтелект, оскільки «люди в рамках певного середовища зазвичай виявляють досить малий діапазон здібностей порівняно із діапазоном мотивації». Соціологи виокремлюють *рівні мотивації*. До загальних рівнів, як правило, відносять систему цінностей особистості, загальну «лінію життя». Ситуативні рівні мотивації – це рівні локального характеру, зумовлені конкретною ситуацією й потребами індивіда або групи, що викликані цією ситуацією. Необхідно також відзначити, що вивчення мотивації в соціології завжди поєднується з аналізом цінностей, ціннісних орієнтацій, потреб.

Мотивація вступу до ВНЗ є важливою складовою *мотиваційної структури навчальної діяльності* (з числа радянських/пострадянських авторів її досліджували, зокрема, Л. Божович, Г. Залеський, Н. Зенкова, Н. Зотова, С. Кусакіна, В. Лукіна, А. Маркова, Є. Савонько, В. Талинєв, В. Фокін, З. Хізроева). Ця проблема є завжди *актуальною*, оскільки вона безпосередньо пов'язана з іншою важливою психологічною та соціальною проблемою – *готовності навчатись у ВНЗ*. Остання недостатньо розроблена в науковій літературі. Так, психологи визначають *готовність* як налаштованість на виконання певної задачі (Е. Торндайк); як нарис певної дії (А. Біне); розглядають в контексті установки особистості (Г. Олпорт, Д. Узнадзе), самоактуалізації (А. Маслоу, К. Роджерс); як систему диспозиційних утворень (В. Ядов). У соціології *проблематика готовності* традиційно пов'язується з класичними дослідженнями У. Томаса та Ф. Знанецького, а також Р. Лап'єра (ними було розроблено концепцію *attitudina* – «стану свідомості індивіда стосовно певної соціальної цінності»). С. Кусакіна (2009) виокремлює спільні риси

наукових досліджень проблеми готовності, зокрема такі: готовність розглядається як внутрішня активність, що має складну структуру, є універсальною категорією для опису різних сторін дійсності; це системне явище; вона відображає вплив людського досвіду.

У сучасній західній психології сформувався окреме поле досліджень проблем *вступу людини до університету (transition in university)*. Вивчається, зокрема, успішність або неуспішність цього «переходу», його суб'єктивне усвідомлення та переживання (S. Perren; U. Scholz; B. S. Wiese). Отже, як можна побачити на підставі наведених даних, проблема мотивації отримання освіти безпосередньо торкається цілого комплексу питань, які розглядаються соціологією освіти, соціологією особистості, психологією тощо. На нашу думку, необхідно осмислити цю проблему і з філософської точки зору. Так, цікавим і актуальним видається розгляд мотивації і стимулів до неї в контексті *проблеми сенсовтрати, пошуком сенсу молодого людиною за «часів відсутності сенсу»* (Б. Хюбнер).

Науковцями кафедри соціології ЧДУ імені Петра Могили в грудні 2015 – січні 2016 рр. проводилось анкетне опитування вчителів шкіл, викладачів ВНЗ, студентів трьох південних областей України (Миколаївської, Одеської та Херсонської). Опитування проводилось у рамках науково-дослідницького проекту «Наукова розробка імплементації європейських соціокультурних та освітнянських стандартів» (номер Держреєстрації 0115U00314). Усім групам респондентів з-посеред інших було поставлене питання: *«На Вашу думку, отримання диплому про вищу освіту сьогодні – це, перш за все, можливість...?»*.

Більшість вчителів шкіл (22,1 %) вважають, що здобуття вищої освіти сьогодні – це, насамперед, можливість побудувати успішну кар'єру; трохи менше (21,7 %) – «можливість отримати певний соціальний статус»; 20,4 % – «стати високоосвіченою, культурною людиною». Значна кількість число опитаних пов'язують здобуття вищої освіти своїми вихованцями із такими наслідками, як: можливість самоствердитись, реалізувати власні амбіції (14,6 %); бути матеріально забезпеченим (10,0 %). Зовсім невелика кількість опитаних учителів пов'язують здобуття вищої освіти із: продовженням сімейних традицій (3,9 %); можливістю працевлаштування за кордоном (2,9 %); не служити в армії (1,5 %). Викладачі ВНЗ поставили на перше місце можливість отримання певного соціального статусу (23,3 %). Великий відсоток респондентів цієї групи пояснюють прагнення отримати вищу освіту з такими факторами, як: підвищення освітнього й культурного рівня (20,9 %) та побудова успішної кар'єри (20,4 %).

Напевне, найбільш цікавим є вивчення *мотивації вступу до ВНЗ самих студентів*. Опитування проводилось серед першокурсників та студентів-випускників (5 курс). Було виявлено, що першокурсники

(вчорашні абітурієнти) мотивують необхідність здобуття диплому в першу чергу такими факторами, як: можливість стати високоосвіченою, культурною людиною (25,0 %); можливість побудувати кар'єру (21,6 %); отримання певного соціального статусу (18,8 %). Менша кількість студентів-початківців мотивують навчання у ВНЗ можливістю особистісного самоствердження (14,5 %); ще менше таких, що думають про матеріальне забезпечення (10,7 %). Принагідно зауважимо, що важливою специфічною рисою мотивації абітурієнтів є те, що мотивація вступу – по-перше, *ситуативна*, тобто, формується в контексті конкретної життєвої ситуації – необхідністю у стислі відведені терміни остаточно прийняти важливе життєве рішення (обрати ВНЗ, факультет, спеціальність); а по-друге, мотивація вступу зумовлена всім комплексом життєвих планів, бажань, цілей молодшої людини, пов'язаним із баченням власної життєдіяльності. Варто враховувати також потужний вплив сімейного оточення, друзів на вибір ВНЗ. Якщо порівняти ці показники із тими, що було отримано в результаті опитування студентів випускних груп, можна зробити висновок, що *мотиваційні чинники змінились не дуже суттєво*. Так само на першому місці мотив підвищення освітнього й культурного рівня (але відсоток дещо менший – 23,2 %); на другому місці, як і у студентів 1 курсу, прагнення побудувати вдалої кар'єри (відсоток практично не змінився – 21,7 %). На третій позиції у випускників мотив отримання певного статусу в суспільстві (21,2 %; це вище, ніж у першокурсників на 2,4 %). Відзначимо також, що відсоток опитаних, які пов'язують отримання диплому з можливістю самоствердження, знизився до 11,2 %. Дані свідчать про те, що студенти-випускники займають більш помірковану та реалістичнішу позицію. На нашу думку, зміни в позиції студентів 5 курсу пояснюються, в першу чергу, *віковими змінами* й викликаними віком змінами особистісного характеру. Проте, не варто виключати інші чинники, які впливають на зміни в мотивації студентів. Важливим є також факт, виявлений у результаті дослідження, що «майже половина студентів випускних курсів (42,7 %) після завершення ВНЗ висловила бажання працювати за фахом».

УДК [316.7:316.346.32-053.6-057.875]:378

Бондаренко О. І.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПОВСЯКДЕННА КУЛЬТУРА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ОЧИМА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Повсякденна культура включає в себе світ повсякденного життя людини, його повсякденні практики, а також знання у вигляді цінностей,

норм, традицій, вірувань, зразків, вмінь та навичок, необхідних для життя в соціальному середовищі і взаємодії з іншими. Без залучення до високої культури повсякденності неможливо виховати громадянина, готового до будь-яких труднощів, особистість здатну гармонійно взаємодіяти з соціумом.

У першу чергу, процес вдосконалення повсякденної культури повинен торкнутися молоді, як особливої соціально-демографічної групи, представників якої відрізняє високий рівень культурних запитів у всіх сферах життєдіяльності. Від рівня розвитку загальної культури молоді, її соціального становлення залежить стабільність і процвітання суспільства. Повсякденний світ студентів включає сукупність соціальних зв'язків, відносин, а також комплекс соціальних, культурних норм, правил, які регулюють поведінку студентів і дозволяють їм продуктивно взаємодіяти і гармонійно існувати разом із іншими індивідами, групами та спільнотами.

Певною мірою регламентує повсякденну культуру студентів Етичний кодекс студента – це офіційний документ, що наявний у кожному вищому навчальному закладі. На жаль, результати дослідження показали, що знають про існування такого документа й дотримуються його основних положень лише третина опитаних (28,1 %). Всі інші або не знають про такий документ (42,5 %), або, якщо й знають, то не дотримуються (7,8 %).

Що стосується загального рівня повсякденної культури, то цей показник ми досліджували з двох точок зору. Перша точка зору належала викладачам так, як вони більш тісно взаємодіють зі студентами, друга – самим студентам.

Більшість опитаних викладачів оцінюють рівень повсякденної культури молоді як середній (50,1 %), 11,2 % – вище середнього, 10,7 % – достатній. Четверть респондентів (26,4 %) наголошують на тому, що рівень повсякденної культури студентів доволі низький (див. рис. 1).

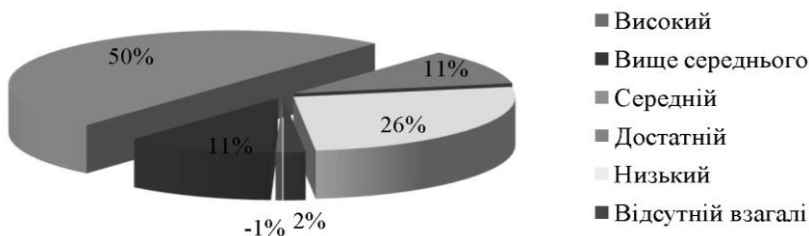

Рис. 1. Рівень повсякденної культури студентської молоді очима викладачів

Якщо розглянути самооцінку студентів рівня культури, то більше половина опитаних студентів (55,3 %) оцінюють його як середній, 11,7 % – вище середнього, 13,7 % – достатній. Значний показник (16,1 %) респондентів наголошують на тому, що рівень повсякденної культури студентів доволі низький (див. рис. 2).

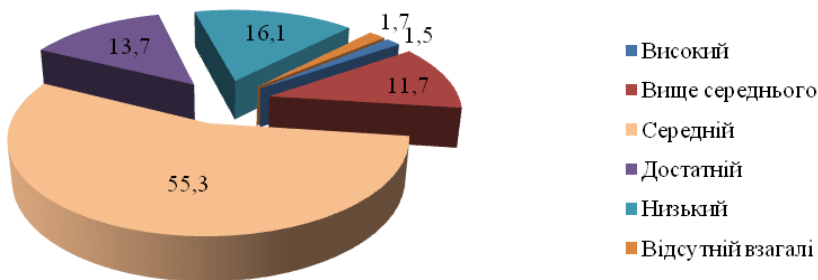

Рис. 2. Рівень повсякденної культури студентської молоді очима студентів

Серед негативних повсякденних практик, поширених у середовищі студентської молоді, викладачі виділили: недотримання чистоти, недбале ставлення до навчального приладдя (66,9 %), вживання ненормативної лексики (64,8 %), паління (56,9 %), розпиття алкогольних напоїв (35,7 %). Натомість, для більшості представників студентського загалу негативні практики – це вживання ненормативної лексики (89,4 %), паління (61,5 %), недотримання чистоти, нечемне ставлення до навчального приладдя (54,5 %), вживання алкогольних напоїв (51,9 %).

Серед позитивних повсякденних практик студентів, опитані викладачі виділили: патріотизм (96,5 %), повага до інших (96,3 %), ініціативність (95,9 %), чесність, сумлінність (91,2 %). У свою чергу, студенти зазначили, що ініціативність (94,8 %), чесність, сумлінність (93,9 %), повага до інших (94,9 %), патріотизм (81,7 %) – основні позитивні практики.

Отже, рівень повсякденної культури студентської молоді займає посередню позицію, що є не досить гарною тенденцією, адже моральне здоров'я нації на пряму залежить від рівня повсякденної культури. Крім того, молоді наявні прояви як позитивних, так і негативних повсякденних практик. Як бачимо, великої різниці між відповідями респондентів щодо найбільш поширених позитивних та негативних повсякденних практик студентської молоді дослідження не виявило.

Козачук М. Б.,
*Чорноморський державний університет
 імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОЦІНКА РІВНЯ ЯКОСТІ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Систему середньої освіти в Україні постійно намагаються вдосконалити, але вона має досить значні проблеми усіх аспектах її функціонування. Зокрема, занепад матеріально-технічної бази, старіння педагогічних кадрів, низький рівень оплати праці, загальне зниження соціального статусу працівників освітньої сфери, централізована система управління та фінансування, комерціалізація освітніх послуг, корупція, зниження якості освіти, моральне старіння методів та методик навчання тощо.

У контексті ухвалення нового закону України «Про освіту», де повністю змінюється концепція навчального процесу в середніх навчальних закладах, важливо дослідити якість освіти, яка надається охоплюючи всі сторони навчального процесу (з боку вчителів, адміністрації та з боку самих учнів). На сьогодні триває доопрацювання законопроекту, й тому важливою є думка вчителів щодо наявної системи і щодо тієї, яка найближчим часом буде повністю запроваджена.

Наприкінці 2015 року в рамках реалізації науково-дослідницького проекту «Наукова розробка імплементації європейських соціокультурних та освітніх стандартів» кафедрою соціології ЧДУ імені Петра Могили, було проведено соціологічне дослідження (яке охоплювало південні регіони: Миколаїв, Херсон, Одеса), на тему: «Соціальні виміри процесу реформування системи освіти на Півдні України». У межах проведеного опитування, було здійснено спробу визначення спектру проблем, пов'язаних з реалізацією професійної діяльності педагогів, її змістом. Одним з основних аспектів дослідження було з'ясування оцінних суджень вчителів стосовно сучасної політики у сфері освіти, а також якості надання освітніх послуг.

За результатами проведеного опитування було визначено, що майже у всіх опитаних освітян (95,3 %) не виникає сумнівів щодо нагальності вдосконалення якості вітчизняної освіти (див. рис. 1), про це свідчать також їх посередні оцінки якості середньої освіти в Україні, в регіоні, в конкретному навчальному закладі.

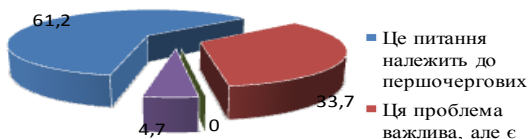

Рис. 1. Значущість проблеми вдосконалення якості освіти

Так, лише 64,9 % респондентів задоволені якістю середньої освіти в Україні в цілому, оцінюючи її як середню. Натомість оцінки якості освіти в місті, регіоні оптимістичніші – 25,0 % опитаних оцінили її як «скоріше високу», 64,5 % – як «середню». Дещо завищеною є оцінка якості освіти у власному навчальному закладі – 42,5 % педагогів оцінили її як «дуже високу» або «швидше високу» (див. табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка якості середньої освіти

Як би Ви загалом оцінили якість середньої освіти...	Дуже висока	Скоріше висока	Середня	Скоріше низька	Дуже низька	Важко відповісти
В Україні	0	19,2	64,5	9,9	4,1	0
У Вашому місті	0	25,0	64,5	8,1	0,6	1,7
У Вашому навчальному закладі	7,0	35,5	53,5	0	2,9	1,2

Оцінки якості освіти в конкретному закладі у двовимірному розрізі за типами навчальних закладів (див. табл. 2) свідчать про те, що вчителі альтернативних закладів (спеціалізованих шкіл, ліцеїв, гімназій, колегіумів, навчально-виховних комплексів) оцінюють освіту, отриману в такого роду закладах значно вище, ніж їх колеги – педагоги загальноосвітніх шкіл.

Таблиця 2

Розподіл суджень вчителів стосовно оцінки якості освіти за типом навчальних закладів

Як би Ви загалом оцінили якість середньої освіти у Вашому навчальному закладі?	ЗОШ	Спеціалізовані школи з поглибленим вивчення окремих предметів	Ліцеї, гімназії, колегіуми	Навчально- виховні комплекси
Дуже висока	0	19,2	13,8	30,0
Скоріше висока	27,1	57,7	34,5	70,0
Середня	69,2	23,1	41,4	0
Скоріше низька	0	0	0	0
Дуже низька	1,9	0	10,3	0
Важко відповісти	1,9	0	0	0

Відповідними зазначеним проблемам є запропоновані вчителями заходи поліпшення ситуації – відповідаючи на питання стосовно факторної зумовленості якісної професійної діяльності, респонденти визначили, що працювати сучасному вчителю якісніше дозволить зменшення бюрократичного навантаження (26,7 %), покращення матеріально-технічної бази (23,6 %), зміна підходу до оплати праці (14,1 %), надання педагогічної свободи (12,5 %), збільшення заробітної плати (10,7 %), оновлення навчальних програм і підручників (8,5 %).

Отже, вивчаючи оцінки якості освіти, подані вчителями, які взяли участь у опитуванні, зауважимо, що вони є доволі суб'єктивними, зважаючи на те, що загальний рівень їх поінформованості щодо діяльності інших закладів є фрагментарним – інтерес до даних аналітичних звітів, статистичних даних про стан системи середньої освіти в місті, регіоні й країні досить низький. Тому говорячи про оцінку якості середньої освіти згідно із суджень педагогів можна поставити під сумнів їх компетентність у цьому питанні. Але представлені дані відбивають загальні тенденції освітньої політики, що реалізовано на практиці, тому навіть компетентність педагогів у питаннях оцінки якості також залежить від наявної системи середньої та вищої освіти. Крім того, вчителі пов'язують якість своєї роботи з обсягами шкільної бюрократії, яка не лише заважає їх професійній діяльності, але й в загальному негативно впливає на якість надання освітніх послуг. Тому, перш ніж доопрацьовувати Закон України «Про освіту», потрібно дослідити наявні проблеми в системі середньої освіти охоплюючи всі напрямки діяльності, щоб в подальшому закріпити на законодавчому рівні ті пріоритетні завдання, які дозволять значно підвищити рівень середньої освіти в майбутньому.

УДК 316.014.378.014.25(043.2)

Мельничук В. М.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ, ФОРМИ, ПЕРЕШКОДИ

У сучасному соціально-економічному та соціально-культурному контексті розвитку освітніх систем важливу роль відіграють процеси глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти. У всьому світі посилюється конкуренція і співробітництво між освітніми та науковими

організаціями, активізується обмін студентами, викладачами, аспірантами та дослідниками, набуває широкого поширення дистанційна освіта, зростає роль безперервної освіти. Україна не залишається осторонь від загальносвітових тенденцій: в українських стратегічних документах і галузевих концепціях усе частіше підкреслюється важливість розвитку міжнародного співробітництва для підвищення конкурентоспроможності української системи освіти і науки, експорту освітніх послуг. Ефективність співпраці визначається тим, наскільки дії країни і ресурси, які використовуються, відповідають її пріоритетам і дозволяють досягти поставлених внутрішніх і зовнішніх цілей.

Невід’ємною складовою успішної діяльності вітчизняних ВНЗ є міжнародна співпраця з провідними європейськими ВНЗ. Студенти, говорячи про найефективніші види міжнародної співпраці необхідні для вдосконалення освіти у вітчизняних ВНЗ, акцентують увагу на запровадженні стажування як викладачів, керівного персоналу, так і студентів у зарубіжних університетах (34,6 %), необхідності запрошення до викладання викладачів з-за кордону (20,5 %), реалізації спільних освітніх програм із зарубіжними партнерами (19,3 %) (див. табл. 1). У цьому їх думки повністю співпадають з оцінними судженнями викладачів.

Таблиця 1

**Вдосконалення вищої освіти
за рахунок активізації міжнародної співпраці**

Які види міжнародної співпраці Ви вважаєте ефективними для вдосконалення освіти у Вашому ВНЗ?	%
Стажування (викладачів, студентів, керівного персоналу) у зарубіжних університетах	34,5
Спільні (із зарубіжними партнерами) наукові проекти, публікації	7,2
Спільні (із зарубіжними партнерами) освітні програми	19,3
Запрошення до викладання викладачів з-за кордону	20,5
Участь викладачів, студентів, керівництва в зарубіжних конференціях, семінарах	14,5
Ваш варіант	0,2
Складно відповісти	3,8

Основними перешкодами на шляху продовження навчання за кордоном для представників студентського загалу є обмеження ресурсів (нестача фінансів, інформації, відсутність належної матеріальної бази) (34,3 %) та недостатній рівень знання іноземних мов (23,2 %) (див. табл. 2).

Таблиця 2

Перешкоди продовження навчання за кордоном

Які основні перешкоди існують для продовження Вашого навчання за кордоном?	%
Нестача коштів	34,3
Законодавчі обмеження	3,3
Недостатній рівень знання іноземних мов	23,2
Відсутність інформації про такі можливості	8,6
Низька якість навчання у Вашому ВНЗ, в Україні в цілому	2,2
Позиція батьків	1,2
Неконвертованість в Україні іноземних дипломів	8,7
Складності отримання віз	11,2
Жодних істотних перешкод не існує	2,3
Відсутність потреби в навчанні за кордоном	2,8
Ваш варіант	0,3
Складно відповісти	1,8

Говорячи про бажання взяти участь у міжнародних проектах, конференціях, конкурсах, більшість студентів підтвердили свої прагнення (64,7 %), навіть незважаючи на наявність певної невпевненості у своїх силах.

Таблиця 3

Прагнення студентів щодо участі в міжнародних проектах

Чи плануєте Ви взяти участь у міжнародних проектах, конференціях, конкурсах?	%
Так, залюбки, маю для цього всі можливості	17,8
Так, але не впевнений, що маю можливості	46,9
Ні, маю можливості, але не маю бажання	8,1
Ні, не маю ні бажання, ні можливостей	19,8
Уже маю позитивний досвід участі	7,3
Уже маю негативний досвід участі	0

На жаль, кількість тих, хто вже має позитивний досвід участі у подібного роду проектах, становить трохи більше 7 % від загальної кількості опитаних (див. табл. 3). Отже, потенціал є, необхідно лише активізувати його, і велика роль у цьому процесі виділяється як самим студентам, так і викладачам, які повинні залучати студентство до науково-дослідницької діяльності, участі у конференціях, симпозіумах, семінарах, круглих столах, грантах, підкріплюючи тим самим їх мотивацію до процесу навчання.

Для досягнення поставлених стратегічних завдань Україна має досить широку базу міжнародних угод в галузі науки, освіти, культури, гуманітарної співпраці. Діючі угоди сприяють досягненню таких завдань, як залучення зарубіжних вчених, проведення спільних досліджень, обміни вченими, студентами, викладачами, фахівцями. У той же час в нормативно-правовій базі практично не знайшли відображення такі організаційні аспекти, як фінансова підтримка молодих вчених, а також відсутність чітких програм з вивчення іноземних мов, що і створює перешкоди для сприятливою міжнародної співпраці у галузі освіти.

УДК 316.74:[378:001.895](477)

Чорна В. О.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПОІНФОРМОВАНІСТЬ ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКОГО СКЛАДУ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Українське суспільство, в якому завжди високо цінувалася університетська освіта та її домінуюче значення у розвитку різних сфер соціального буття, незважаючи на наявні негаразди соціально-економічного, політичного характеру, переймається ефективністю запровадження освітніх реформ у вищій школи. Українці чекають від системи вищої освіти підготовки молодих фахівців, які не обтяжені стереотипами й потенційно налаштовані на оптимальну професійну та громадянську самореалізацію у нелегкі для країни часи.

Проведення емпіричного соціологічного дослідження надало змогу з'ясувати перелік основних проблем, пов'язаних із запровадженням освітніх інновацій у системі вищої освіти. Провідними завданнями опитування було визначення думку представників професорсько-викладацького загалу щодо особливостей функціонування сучасної вищої школи, рівня поінформованості й підтримки основних положень нового закону «Про вищу освіту».

На запитання стосовно важливості проблеми вдосконалення якості вищої освіти, були отримані наступні відповіді, що майже всі викладачі (93,6 %) вважають проблему вдосконалення якості вітчизняної вищої освіти якщо не першочерговою, то дуже важливою, див. рис. 1.

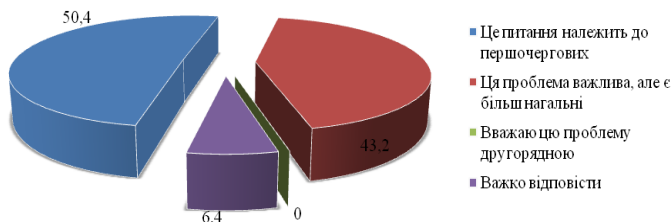

Рис. 1. Значущість проблеми вдосконалення якості вищої освіти

Зміст основної місії сучасної вищої освіти респонденти пов'язують, перш за все, зі зміцненням освітньо-професійного потенціалу держави шляхом підготовки нового покоління фахівців і наукового супроводу реформ (16,3 %), забезпеченням ринку праці висококваліфікованими фахівцями (14,9 %), формуванням інтелектуальної еліти, що володіє потенціалом пошуку ефективних шляхів адаптації до суспільних трансформацій (13,9 %), становленням і розвитком творчої особистості студента (12,3 %).

Одним з напрямків реформування системи вищої освіти є скорочення кількості вузів. На думку опитаних викладачів, кількість вищих навчальних закладів в Україні повинна визначатися кількістю закладів, які можуть давати справді якісну освіту (31,8 %), потребами ринку праці (30,2 %). Четверта частина респондентів (25,2 %) погоджується з тим, що бюджетне навчання повинно обмежуватися потребами ринку праці, а платне не обмежуватися взагалі.

Щодо чисельності випускників загальноосвітніх шкіл, які повноцінно зможуть продовжити навчання у ВНЗ, то думки викладачів розділилися. Серед тих, хто дав відповідь на це запитання кожен другий впевнений (49,2 %), що продовжити освіту повинно не більше 40–59 % випускників, 11,0 % викладачів схилиються до думки, що кількість потенційних абітурієнтів може стягати 60–80 % від загальної кількості випускників. Ці данні також свідчать про те, що у викладацькому корпусі не має чіткого розуміння скільки випускників середніх шкіл здатні навчатись у вищих навчальних закладах.

Одним з механізмів якісного добору абітурієнтів може стати введення додаткових вступних випробувань. Так, на думку опитаних викладачів, вирішальним значенням при зарахуванні абітурієнтів до вузів мають стати оцінки, отримані в ході складання вступних іспитів, що їх проводитимуть ВНЗ (28,1 %), середній бал атестату (23,1 %), результати співбесіди (15,5 %). Чверть опитаних (25,0 %) вважає, що для зарахування до вузу достатньо результатів зовнішнього незалежного оцінювання.

Отже, вища освіта як окрема сфера взаємовідносин у житті соціуму регулюється різними нормативно-правовими актами, провідним з яких є Конституція України й Закон України «Про вищу освіту». Обізнаність представників професорсько-викладацького складу щодо інновацій у чинному законодавстві, яке регламентує функціонування системи вищої освіти, є запорукою успішного запровадження реформ. Рівень поінформованості респондентів щодо законодавчих інновацій у сфері вищої освіти доволі високий, але недостатній, зважаючи на те, що 11,2 % відзначили, що вони не ознайомлені із новою редакцією закону «Про вищу освіту».

Отже, серед інновацій, які схвалюються й беззаперечно підтримуються переважною більшістю викладачів, слід відзначити, по-перше, розширення науково-освітньої автономії ВНЗ (85,6 %); по-друге, запровадження фінансово-господарської автономії вузів (82,6 %); по-третє, посилення ролі студентського самоврядування (79,2 %); по-четверте, розміщення на сайтах ВНЗ дисертаційних робіт та відгуків опонентів (76,3 %); по-п'яте, посилення антиплагіатних норм та відповідальності за них (84,7 %); по-шосте, вільне запрошення професорів закордонних університетів на роботу (70,8 %).

Секція 2

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

УДК 111:130.3:165

Осипов А. А.,
*Черноморский государственный университет
имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина*

МЫШЛЕНИЕ И ИНТУИЦИЯ В АНТРОПОСОФИИ РУДОЛЬФА ШТАЙНЕРА

Характеризуя основную идею своей работы «Философия свободы», Р. Штайнер отмечает, что *интуитивное переживание мышления является источником целостности человека во Вселенной*. Только посредством собственной внутренней душевной деятельности в форме переживаний исследователь ежемоментно присоединяется ко всей человеческой жизни и ко всему сущему. Человек является духовно свободным существом в своем мышлении и в своей деятельности и не находится под гнетом законоприродной необходимости. С помощью мышления человек осознает свои поступки, их причины, а также основания, побуждающие его к поступкам. Формой такого побуждения выступает *желание*, с которым неразрывно связано понятие *мотива*, без которого воля была бы лишь пустой способностью. Только благодаря мотиву воля становится деятельной и реальной. Поступок определяется осознанным мотивом. Осознание, так или иначе, связано с мышлением. Поэтому без познания мыслительной деятельности души невозможно знание о чем-либо, следовательно, невозможно и знание о каком-либо поступке. В то же время мысль является родительницей чувства. Поэтому вопрос о сущности человеческой деятельности предполагает другой вопрос – вопрос о происхождении мышления. Р. Штайнер подчеркивает, что Вселенная является нам в двух противоположностях: я и мир.

Наблюдение и мышление, удовольствие и понятие – это формы деятельности «Я», в которых оно в восприятии мира осознает свою целостность. Самосознающее Я есть источник представлений. Наблюдение и мышление представляют собой две исходных точки для всякого духовного стремления человека. Содержание всего многообразия

внутреннего мира человека дается нам через наблюдение. Во времени наблюдение предшествует мышлению, так как и с мышлением мы сначала знакомимся через наблюдение. Однако мышление как объект наблюдения значительно отличается от всех других вещей. Предмет я наблюдаю, мышление о предмете я совершаю, но не наблюдаю его в тот же момент.

Мышление не индивидуально, как ощущение и чувствование; оно универсально. Мышление соединяет нашу особую индивидуальность в одно целое с космосом. Понятие и восприятие – две стороны действительности. Акт познания представляет собой синтез восприятия и понятия. В отличие от содержания восприятия, которое дано нам извне, содержание мыслей является изнутри в форме интуиции. Для содержания мышления интуиция есть то же, что наблюдение для восприятия. Полная действительность вещи дается нам в момент наблюдения из слияния понятия и восприятия. Понятие получает через восприятие индивидуальный образ, некоторую соотнесенность с этим определенным восприятием. Представление находится между восприятием и понятием. С помощью мышления мы соотносим восприятие с понятием и с нашим индивидуальным «Я». Выражением этого индивидуального отношения является *чувствование* в виде удовольствия или неудовольствия. Мышление и чувствование соответствуют двоякой природе нашего существа. Благодаря мышлению мы связаны с Космосом, а чувствование обращает нас к самим себе и к самопознанию своей индивидуальности. Истинной индивидуальностью становится тот, кто дальше всего проникает со своими чувствованиями в область идеального. Чувствование есть средство, через которое понятия прежде всего приобретают конкретную жизнь.

Обладание в мышлении жизнью – это сила любви. Мы соотносим восприятия с самими собой в жизненном определении нашей личности посредством чувствований, которые, подобно восприятию, выступают прежде познания. Для постижения необходимо доподлинно обладать в мышлении жизнью, что есть сила любви. Такое сущностное мышление содержит в себе как чувствование, так и волю. Обращение к одним только чувствам и воле чревато потерей действительности. Интуитивное переживание в мышлении чувства и воли представляет собой, по словам Р. Штайнера, интуитивно-мыслительное проникание бытия жизни.

После осознания истины об интуитивной сущности мышления удастся найти путь к пониманию человеческой телесно-духовной организации, которая не оказывает никакого воздействия на сущность мышления. В то же время телесно-душевная организация имеет отношение к возникновению из этого мышления «Я-сознания», которое, возникнув

благодаря телесной организации и приобретаю духовную сущность, становится независимым от этой организации. «Я-сознание» основывается на человеческой организации, из которой истекают волевые поступки. Благодаря этому одно и то же понятие или одно и то же представление действуют на разных индивидуумов различным образом. Они побуждают различных людей к различным поступкам. Мы определяем содержание понятия посредством чистой интуиции, исходя из сферы идей. В этом случае побуждением к нашему поступку является чистое мышление.

УДК 141

Доброносова Ю. Д.,
*Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна*

СПЕЦИФІКА СУЧАСНОЇ МЕДІАКУЛЬТУРИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Особливістю сучасної глобальної медіакультури і медіакультури сучасного українського суспільства є медіарозмаїття, в якому співіснують культурні техніки медіа різних поколінь. Медіадосвід є важливою частиною повсякденних комунікативних практик початку ХХІ століття, тому великого значення набуває медіасоціалізація, що триває все життя людини, а її характерною рисою є необхідність відповідей на нові виклики медіарозмаїття, в якому існує особа. На сучасному етапі розвитку суспільства його розвиток пов'язаний як із розвитком медіамереж і нової комунікаційної культури, так і своєрідним виходом мережевої логіки за межі лише медіакультурного простору. Осягнення цих питань у рамках філософського і міждисциплінарного дискурсу належить до актуальних спрямувань сучасної гуманітаристики, і провідна роль у цьому належить філософсько-антропологічному річизу сучасних студій медіарозмаїття. Отже, перед нами постає мета проаналізувати зв'язок між розвитком мережевого суспільства та специфікою сучасної медіакультури, що визначає важливі тенденції розвитку сучасного українського суспільства. Реалізація її потребуватиме використання неінструментального підходу до медіа різних поколінь, урахування здобутків вітчизняних і зарубіжних дослідників медіакультури, в розробках яких помітне філософське осягнення неоднозначності впливу медіа на когнітивні засади людського існування і соціум початку ХХІ століття. Методологічно важливими для дослідження є вже класичні для студій медіароботи (Маршалла Мак-Люена, Фрідріха Кіттлера, Лева Мановича,

Нікласа Лумана, Вілема Флюссера, Дітмара Кампера) та праці дослідників особливостей сучасного соціуму саме як суспільства Постмодерну (Зігмунда Баумана, Жана Бодріяра, Вольфганга Вельша) і суспільства мережевого (Мануеля Кастельса). Концептуально цінними для нас будуть і праці в рамках філософсько-антропологічного дослідження медіа (Лідії Стародубцевої, Міхаїла Степанова, Яніни Пруденко, Ольги Бурової, Катерини Батаєвої), роботи з осмислення соціокультурного потенціалу соціальних мереж (Сергій Ягодзінський) та численні дослідження мережевого суспільства, популярні в рамках вітчизняної соціальної філософії. Однак питання зв'язку між розвитком мережевого суспільства та специфікою сучасної медіакультури залишається недостатньо розробленим.

Визначення мережевого суспільства як такого, в якому значна частина інформаційних взаємин і комунікацій здійснюється за допомогою електронних мереж, не буде достатнім, якщо не згадати домінування у ньому специфічної логіки, названої Мануелем Кастельсом мережевою. Саме вона, розвиваючись і інтенсифікуючись в електронних мережах, починає пронизувати суспільство за межами електронних мереж, що веде до соціокультурних змін. Соціальні мережі, мережі нових медіа, підтримувані цифровою технікою, постають передусім як мережі комунікаційні, і для них характерна багатоканальність, висока щільність логістичних шляхів переміщення інформації і полімагістральність, і в соціальних мережах комунікаційним вузлом є сам суб'єкт, хоча мінімальною границею і залишається повідомлення. Особливістю новітніх гібридних мереж, котрі об'єднують медіа різних поколінь, стає поширення такої нової форми комунікації як масова самокомунікація (у термінах Мануеля Кастельса). Аудиторія цих мереж може ставати глобальною, і нині можна спостерігати динамічний розвиток подібних форм комунікації в Україні. Мультимодальність є характерною рисою масової самокомунікації. Кожен може стати творцем контенту, зникають звичні посередники в поширенні інформації, і водночас кожен може стати транслятором і посередником. Поширення цифрових медіа та їх медіамереж можуть виводити таку комунікацію в лідери, причому медіамережі потужно розвиваються і підштовхуються розвитком мобільного зв'язку та Інтернету, що спонукає до розробки технологій, які рухають і поступ світу цифрової техніки. Розвиток таких медіамереж може стає важливим чинником для інноваційного розвитку України. Але це потребуватиме і розвитку в громадян високого рівня соціальної медіакомпетеності, чому може сприяти становлення інноваційної медіаосвіти. У новій комунікаційній культурі помітне співіснування в медіадосвіді однієї особи нових медіа із медіа попередніх століть, ситуативне використання певних їх потенцій, утворення гібридних

медіальностей. Проте в наших сучасників різного віку сам медіадосвід може стати простором зіткнення неоднозначних впливів. Потoki і мережі масової самокомунікації сприяють змішуванню, циркуляції, переформатуванню різноманітної інформації, коли суб'єкт перетворюється на медіасуб'єкта і його самоідентифікація розгортається як медіа-ідентифікація, і набір навичок використання тих чи інших медіа в медіадосвіді є необхідною умовою розвитку. Різні медіа провадять роботу всередині самої особистості, починаючи із конструкції сприйняття, адже вони пов'язані із вибором особою того, що вона сприймає, і різні медіарежими ведуть до творення реальностей і способів сприйняття і формують культурні практики спілкування медіасуб'єктів. Перспективи розвитку мережевого суспільства в Україні пов'язані саме із розвитком медіамереж і мережевої логіки, що є викликом, який постає перед українським соціумом, але відповідь на нього відкриє нові обрії майбутнього.

УДК 1:[001:[009+004]-047.37]

Броннікова Л. В.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

МІЖ- І ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУЧАСНІЙ НАУЦІ

Колективний характер наукової творчості безпосередньо виявляється в дослідженнях «цифрових гуманітарних наук». Команди вчених, що складаються із гуманітаріїв, технологів, соціологів, мистецтвознавців, архітекторів, програмістів утворюються для вирішення різних проблем. Наприклад, фахівці в галузі інформаційних технологій допомагають гуманітаріям виявляти структури або знаходити способи оптимізації пошуку та аналізу великих комплексів культурних даних.

Наукова сфера «цифрові гуманітарні науки» існує більше 50 років і виконує різні завдання. Діяльність цієї сфери цікавить нас аспектом між-дисциплінарності, зокрема, особливостями міждисциплінарних формальних засобів наукової комунікації. Конкретні дослідження «цифрових гуманітарних наук» не тільки об'єднують різні галузі в гуманітарних науках, а і пропонують нові технологічні і методологічні інструменти іншим дисциплінам, котрі вивчають культуру і суспільство. Зокрема, інструменти Географічних інформаційних систем використовують історики для створення карти трансляції культурних артефактів.

З 2007 року до сьогодні триває так звана друга хвиля «цифрових гуманітарних наук» – «цифрові гуманітарні науки 2.0». Це наукова модель, метою якої є створення умов і інструментів для виробництва, управління та взаємодії із знанням, котре має «цифрове походження» та репрезентовано в різних цифрових контекстах. Для вчених-гуманітаріїв такими інструментами є програмне забезпечення, що було розроблено для створення, інтеграції, розподілу або комунікації цифрових гуманітарних джерел та колекцій. Крім інструментів, що вже стали традиційними – такими як цифрові бази даних, метакаталоги, цифрові наукові бібліотеки, пошукові системи та ін., розробляються інноваційні інструменти – віртуальні дослідницькі середовища і епістемічні мережі. Все це разом сприяє появі великої кількості інтерактивних та відкритих проєктів. У такий спосіб, розвиток «цифрових гуманітарних наук» свідчить про побудову нового середовища або інфраструктури досліджень, а також про видозміну наукового процесу загалом.

У зв'язку з необхідністю використання термінів «міждисциплінарність» та «трансдисциплінарність» уточнюємо їх значення. Міждисциплінарність позначає перш за все кооперацію різних наукових галузей під час вивчення одного і того ж об'єкта. Трансдисциплінарність є характеристикою таких досліджень, котрі проходять скрізь дисциплінарні кордони, виходять за межі конкретних наук.

На відміну від міждисциплінарного, трансдисциплінарне дослідження має за мету практичне використання, це виробництво знання на вимогу соціуму. Іншими словами, трансдисциплінарність розміщена в інтервалі між істиною та користю. Отже, йдеться про якісно новий етап інтегрованості науки в суспільство. Зокрема, у Франції працює Центр міждисциплінарних досліджень (соціологія, антропологія, історія), що вивчає багатокomпонентні системи, які самоорганізуються, а також складне мислення.

Завданням сучасної науки є новий полідисциплінарний синтез, нова єдність наукового знання, нове бачення застосування комунікативного підходу. Ця єдність визначається актуальними запитами суспільства. Наприклад, нанотехнології – це нова технологічна культура, що базується на можливості прямого маніпулювання атомами і молекулами з метою отримання принципово нових речовин, матеріалів, структур, систем, властивості яких відомі заздалегідь. Нанотехнології не лише теоретично, а і предметно-практично інтегрують спеціальні наукові дисципліни і технології. На сьогодні вчені працюють над сполученням нанотехнологічних підходів із досягненнями молекулярної біології, біоінженерії, генної інженерії тощо. Такий міждисциплінарний синтез стає базою для розвитку нового класу технологій – нанобіотехнологій. І тільки

завдяки появі і можливості використання інформаційних технологій здійснився такий прорив у біології як можливість читати геном людини або протеом (повний комплект білків).

Отже, значна частка досягнень сучасної науки є наслідком між-дисциплінарних та трансдисциплінарних форм дослідницької діяльності. В наш час трансдисциплінарність виконує завдання вирішення комплексних наукових проблем і соціальних завдань, розширює можливості взаємодії різних дисциплін.

УДК 32-021.634

Бронніков В. Д.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ФЕНОМЕН МАРГІНАЛЬНОСТІ: ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Політологічне осмислення маргінальності є актуальним у контексті вивчення життєдіяльності сучасного суспільства. Перехідний період, у якому перебуває українське суспільство, супроводжується істотними змінами у сфері зайнятості, руйнуванням «радянських» цінностей, трансформацією стратифікаційних моделей та усталених форм соціальної взаємодії. Розкол соціокультурного простору, дезінтеграція, різноманітні конфлікти, сепаратизм тощо привертають увагу науковців до вивчення феномену маргінальності.

Радикальні зміни, що сталися в сучасному українському суспільстві після революції гідності, дають підстави для висловлення думки, згідно з якою треба виключити будь-яку претензію щодо універсалізму наукових теорій, які можуть пояснити різноманітні проблеми, що виникають у соціумі. Навіть фундаментальні теорії, філософські концепції або суспільні аксіоми, які здавалися стабільними і непорушними, на базі яких можна було б будувати різні соціально-політичні конструкти, рано чи пізно стають нестійкими і рухливими. Виникають можливості формування нових теорій, підходів, схем.

Носії маргінальної політичної субкультури, зберігаючи зовнішню лояльність та декларативну прихильність демократичному курсу держави, у своїй реальній діяльності спираються на маргінальні інститути клановості, корумпованості, номенклатурності політичних акторів. У цьому контексті маргінальними державами вважаються ті, які через економічну та соціальну нерозвиненість, політичну слабкість порівняно з

іншими державами, або ж в межах політичної автономності від інших держав опиняються на периферії глобального світового політичного простору.

Маргінальними визначаються ті політичні системи, діяльність політичних інститутів яких орієнтована не на об'єднання політичних акторів та налагодження відносин між населенням і владою з метою збереження єдності політичної системи, а на власне «будівництво». Звідси, маргінальність на інституціональному рівні виникає з дисфункціональності, переходу або подвійного характеру функцій, які виконуються тим чи іншим політичним інститутом. Основними передумовами дисфункціональності інститутів політичної системи, що робить її маргіальною, є перехідність, багатосуб'єктність, конфліктність, бюрократизація.

Маргіальність є особливо характерною для суспільств перехідного типу й може зростати в умовах війни або кризи – зміна економічної кон'юнктури обумовлює зміни в зайнятості людей, відтак, у їхній свідомості зростає непевність у очікуваннях. Зміни, які відбуваються в політичній системі перехідного суспільства, визначають перехідність соціальних політико-психологічних настроїв громадян. Ось чому констатується наявність чітко зумовленої політико-психологічної маргіальності, що характеризується кризою ідентичності, яка виступає фоном взаємодії політичної, соціальної, культурної та етнічної самосвідомості і призводить до втрати духовних орієнтирів, ціннісних основ буття людини, тобто тих змістоутворюючих структур самосвідомості, які забезпечують життєві прояви цілісності особистості. До цих ознак політичної маргіналізації також додається втрата довіри виборців до наявної політичної еліти.

Багатосуб'єктність політичної системи – велика кількість політичних партій, суспільно-політичних рухів, неполітичних об'єднань, політичних еліт і регіональних лідерів роблять неможливими контроль і координацію їхньої діяльності з боку держави і суспільства, в результаті чого бурхливо розвивається політична регіоналізація і дезорганізація.

Конфліктність всередині політичного класу, що виникає через перманентну зміну правлячих верхівок, кожна з яких приходить з «новими правилами» гри, веде до конфлікту як між суспільством і політичною елітою, так і всередині самої еліти.

Отже, маргіальність – це не консистентний, невизначений пограничний стан людини, котрий виникає в результаті втрати загальноприйнятих норм і цінностей і неспроможності успішно та швидко адаптуватися до змін, нового середовища. Виокремлення об'єктивної і суб'єктивної

форм маргінесу дозволяє уточнити сутність та механізми соціальної дії цього явища у відношенні до конкретного об'єкта.

В основі суб'єктивної форми лежать процеси дивергенції особливого світогляду суб'єкта із пріоритетними аксіологічними орієнтирами та провідними нормами в соціумі, а об'єктивна форма фіксує результати суспільної політики відносно співіснування із маргінальними об'єктами. Ось чому окремі форми маргінесу складно диференціювати як безумовно низхідні або висхідні. Маргіналізовані прошарки населення – це результат складного процесу взаємодії суб'єктивних і об'єктивних форм низхідної або висхідної складової маргінесу.

Соціально-політичний аналіз феномена маргінальності в генезисі постіндустріального суспільства дозволяє краще зрозуміти природу сучасної цивілізації і суспільних трансформацій, дію дисфункціональних механізмів у суспільстві, а також виводить рефлексію щодо розглянутого феномена на новий якісний рівень. Зміна об'єктивних умов соціальної життєдіяльності вимагає розробки її нового наукового образу. У цій справі представники різних галузей науки можуть зробити свій внесок. А політологія залучає інформацію щодо феномену маргінальності з інших галузей знання для створення нової соціальної теорії.

УДК 32(091)(477)«15/16»(043.2)

Костельнюк М. М.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

СТАН ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІ В УКРАЇНІ КІНЦЯ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТОЛІТЬ

Роз'єднані українські землі у середині XVI ст. перебували у безпосередньому підпорядкуванні інших державних утворень, а його еліта, провідна аристократична верства (князі, бояри, пани тощо), дбала лише про свої вузькостанові інтереси та не намагалася відновити втрачену українську державність. Таке послідовне розчленування українських етнічних земель та розрив їхніх політичних, економічних, культурних і військових зв'язків урешті-решт мав призвести до остаточної ліквідації всього українського й дезінтеграції його на різні народи, слабо пов'язані поміж собою. Так би й сталося, якби в другій половині XV ст. на українських етнічних теренах не розпочався довготривалий процес зародження, формування і становлення феномену українського козацтва, яке стало носієм ідеї державності в XVII ст.

Таким чином, Україна й українці змогли не тільки зберегти свою країну як геополітичну реальність і свою етнічну ідентичність, але й завдяки вітчизняному козацтву, яке з часом перетворилося на провідну суспільну верству, відновити свій державотворчий і націєтворчий потенціал.

Також, в українській свідомості XVII ст. утверджувалася думка про те, що православна церква є потужним засобом згуртування людей навколо високих цілей духовного єднання, фактором національної консолідації. За умов іноземного гноблення й відсутності власної держави, церква була інститутом, діяльність якого спрямовувалася на інтеграцію українського суспільства, усвідомлення українською спільнотою своєї ідентичності. Завдання своєї діяльності церква вбачала у досягненні духовної єдності та згоди у суспільстві, стимулювала пошук різних варіантів національної єдності в реальному житті. І в цьому відношенні завдання її діяльності значною мірою співпадали з тими, що реалізовувалися неформальними організаціями української інтелігенції.

Можна стверджувати, що піднесення високих завдань, інтересів і потреб українського загалу над потребами та інтересами окремих груп і конфесій, намагання досягти між ними злагоди й примирення для реалізації вселюдських духовних цінностей вели, безперечно, до духовного й громадянського єднання народу, започаткування в українській історії процесів націєтворення. Саме виплекана нею, а також сформована організаційними процесами, духовна спільнота стала в майбутньому головним чинником державно-політичної консолідації українського народу.

Об'єднання української духовної, літературної та інтелектуальної еліти стали надзвичайно яскравим фактом українського життя XVI–XVII ст., оскільки сприяли гуртуванню української спільноти, сприяли зміцненню атмосфери духовного порозуміння та єднання в українському суспільстві. Неформальні спільноти акумулювали в собі творчу енергію передових українських сил. Вони стали виявом нової соціальності, що приходила на зміну старим, традиційним формам середньовічного життя, а також суттєвою передумовою втілення (в історичній перспективі) ідеалів і цінностей громадянського суспільства.

Отже, аналізуючи суспільно-політичне життя в Україні наприкінці XVI – на початку XVII ст. в політичній думці усталилися популярні в ті часи в Західній Європі ідеї суспільного договору, природного права, конституціоналізму, зокрема вчення про освічений абсолютизм, поширюване діячами Києво-Могилянської академії.

Секція 3

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ

ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

УДК 159. 923

Васильєв Я. В.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м Миколаїв, Україна*

ВИНИКНЕННЯ МЕТАЛЮБОВІ

Проблемі любові в художній літературі, філософії і психології присвячено багато праць, як поетичних, а також і наукових. Більшість психологів сходяться в тому, що любов це вище почуття і з цим неможна не погодитися. У стані любові людина переживає особі високі та натхненні почуття, і людина немов буває над дійсністю та її реальністю, і немов підвищується і возвеличується над нею, відчуває себе найщасливішим на світі. Але при цьому людина живе в реальному світі и такі вищі переживання або пікові стани є сусідами з реальною дійсністю, з прозою життя. Навіть при дуже ярком проявленні ідеальної, чистої, романтичної та взаємної й любові, людині треба працювати, щоб забезпечити того, кого ти полюбляєш, плюс до духовної любові, ще та матеріальним благополуччям, щоби можна було би в повній мірі забезпечити піклування про того, кого ти полюбляєш. Варто відмітити, що ідеальна любов дає перші «тріщини», коли закохані починають зустрічатися з першими труднощами побутового характеру.

Ми звертаємося до цього зворотного боку «медалі» не для того, щоби виявити соціологічні аспекти молодих сімей або до проблем їх соціального захисту. З нашої точки зору, любов потрібно розглядати ширше, ніж переживання «пікових» станів на рівні почуттів, але включати в розгляд цього поняття і зворотній бік медалі. Ми пропонуємо здійснити таке розширення за рахунок включення терміну «любов» у контекст прийнятого в пострадянських країнах поняття «діяльність». Під діяльністю дуже коротко ми розуміємо систему дій спрямованих на задоволення потреб. Разом із тим, за кожною дією стоять мотиви, що спонукають досягати певної мети, а за мотивами,

відповідно почуття, у тому числі і любов. До будь-якої діяльності, як її складові входять загальні компоненти – емоційно-мотиваційні та виконавчі дії. Ми розглядаємо любов також як діяльність, тому що поряд із почуттями до неї входять також і поведінкові структури, особливо на побутовому рівні. Саме вони стають частіше усього причиною сімейних негараздів. Тому можна чути, що любов повинна бути діяльною, а іноді, як і добро з «кулаками».

Що стосується діяльного компоненту любові, то ми зв'язуємо його з діями у яких проявляється турбота про ближнього або про жертву в ім'я когось або чогось. В одному із словників турбота розглядається як: «Думка або діяльність, що спрямована до благополуччя кого- або чого-небудь», а жертва це: «добровільна відмова від кого- або чого-небудь на користь кого- або чого-небудь». Ці два поняття ідентичні по сенсу, але більш точним, з нашої точки зору, є поняття жертви, так як воно включає в себе і турботу про іншого, коли ми маємо на увазі любов. У зв'язку з цим ми визначаємо любов як діяльність, спрямовану на альтруїстичну жертву, в результаті якої людина отримує позитивні емоції. Отже, особистість досягає кінцевої мети – отримує задоволення у взаємодіях через спілкування, та при цьому проявляється парадоксальне мислення, що реалізує логіку людських відносин – чим більше віддаєш, тим більше отримуєш.

Найбільш прогресивним шляхом вивчення психологічних закономірностей є дослідження явищ у процесі їх становлення у віковій психології. Так, наприклад, Ж. Піаже при вивченні дитячого мовлення та мислення створив переворот у загальній психології, З. Фрейд відкрив механізми становлення особистості при дослідженні розвитку дітей від народження до періоду юності, та Л. С. Виготський у такому ж віці встановив процес розвитку вищих психічних функцій. Тому вивчення етапів виникнення любові від народження і протягом усього життя, має важливе значення для наукового розуміння цього явища.

Звернення до літературних джерел доводить, що завдяки несвідомим інстинктивним психофізіологічним механізмам, і перш за все бондингу, вже з перших днів після народження дитини між нею та матір'ю встановлюється контакт, який лежить в основі виникаючої діяльної любові. Вона спирається на активності матері, яка проявляє абсолютну любов до дитини, що підкріплюється позитивними емоціями. Якщо такого відношення до дитини не буде, вона ніколи не зрозуміє, що таке любов. До кінця першого року життя дитина також починає проявляти любов до матері – співчуває коли їй погано, коли вона похмура і т. і. Можна констатувати, що за перший рік при позитивному відношенні матері у дитини формується почуття любові як жертвування, спочатку матері до дитини, а потім дитина жертвує

своїм співчуттям та прив'язаністю до неї. Виникнення любові у дитини виключно залежить від матері. За перший рік при любові матері виникає базова довіра дитини не тільки до матері, але і до усього світу.

У наступний період – від року до трьох, любов переноситься на пізнання навколишнього середовища, завдяки розвитку мислення та мовлення, але головним стає пізнавальний інтерес, який Ж. Піаже розглядав як допитливість (любопытность) та цікавість (любопытство), у якому також діти жертвують часом для того, щоб задовільнити потреби в допитливості та цікавості. У дошкільному віці діти окрім ігор проявляють любов до продуктивних видів діяльності – малюванню, співів, конструюванню, спорту, музиці. Це все завдяки уяві, але з позиції розвитку дитини проявляється любов до самостійної творчості – створювати новий самостійний продукт. Дитина починає розкривати себе – свій архетип Самості. Вони починають займатися улюбленою справою. Отже, любов проникає в різні діяльності – спілкування, пізнання та творчість – тому ми її розглядаємо як металюбов, яка є рушійною силою зростання та розвитку людини.

УДК 378:159.9

Астремська І. В.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СУПЕРВІЗІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ»

У сучасній українській освіті починають відбуватися глобальні зміни, які вимагають перегляду традиційного погляду на вищу професійну освіту. У передових українських ВНЗ уже давно уведено інноваційні методи навчання, широко розповсюджені на Заході.

В області соціальної роботи одним із перспективних напрямів досліджень і практики є інститут супервізорства.

Чорноморський державний університет імені Петра Могили є одним із ВНЗ, де супервізія в соціальній роботі вже кілька років є одним із пріоритетних напрямів дослідження. Традиційно супервізією вважається процес взаємодії (консультування й навчання) двох професіоналів з метою підвищення кваліфікації менш досвідченого з них; а також процес керівництва працівником установи студентами-практикантами.

Супервізорські знання актуалізуються у двох напрямках: спеціалістами в процесі керівництва студентами під час практик, а також студентами

в процесі вивчення дисципліни «Супервізія в соціальній роботі». Компетенції, формовані в процесі навчання: прагнути до саморозвитку, підвищенню кваліфікації й майстерності; бути готовим до попередження й профілактики особистої професійної деформації, професійної втоми, професійного «вигоряння»; бути здатним до координації діяльності по виявленню осіб, маючих потребу в соціальному захисті, медико-соціальній допомозі.

У результаті освоєння навчальної дисципліни «Супервізія в соціальній роботі» студенти здобувають досвід діяльності в плані реалізації технології супервізорства в соціальній роботі, моделюють практичне виконання технології, освоюють основні категорії, функції і завдання, основні компоненти супервізійного процесу, передовий зарубіжний досвід супервізії в соціальній роботі.

У групах студентів, що вивчили курс «Супервізія в соціальній роботі» й успішно склали залік, проводиться анкетування з метою виявити переваги й недоліки дисципліни для подальшого її вдосконалення.

У рамках вдосконалення викладання дисципліни з'явилася потреба модернізувати зазначені аспекти. Процес модернізації проходив у трьох напрямках:

1. Коректування інформаційного змісту дисципліни й навчально-тематичного плану. Для оптимізації освоєння студентами інформації із проблем супервізії в соціальній роботі в учбово-тематичне планування дисципліни додані до вивчення аспекти, які не досліджувалися раніше:

- навчання супервізії;
- способи роботи супервізорської групи;
- супервізія в системі додаткового освіти;
- організація супервізорської сесії;
- вплив супервізії на особистісний ріст професіонала;
- супервізія складних випадків.

2. Розробка й впровадження нових критеріїв оцінювання навчальної роботи студентів – творчих завдань й есе із проблем супервізії в соціальній роботі а) у світі; б) в Україні.

Також студентам пропонується визначити яку-небудь актуальну проблему супервізії й запропонувати варіанти її вирішення на трьох рівнях: обласному, регіональному й муніципальному.

3. Модернізація видів навчальної роботи й розширення переліку інформаційних технологій і ресурсів, використовуваних при вивченні дисципліни:

- використання середовища електронного навчання в Чорноморському державному університеті імені Петра Могили для одержан-

ня додаткових матеріалів за курсом, для використання під час самопідготовки, виконання завдань для СР та ін.;

- використання інформаційно-довідкового забезпечення, такого, як: правові довідкові системи, онлайн-словники, довідники;

- використання спеціалізованих довідкових систем (електронних підручників, віртуальних екскурсій і довідників, колекцій ілюстрацій і фотозображень, фотобанків, професійних соціальних мереж й ін.).

При аналізі результатів удосконалювання методики викладання дисципліни «Супервізія в соціальній роботі» був зроблений висновок, що студенти показали більше високі результати навчання по дисципліні, а також більше високий рівень сформованості компетенцій, що було наслідком оптимальності напрямів модернізації.

УДК 161.201.3-055.3(477)«654»

Васильєва Г. В.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ФЕНОМЕН ГОМОСЕКСУАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ВИМІРІ

Ідентичність як результат процесу формування стійкого образу себе є необхідною складовою здорової особистості та людської цінності. Постійний позитивний образ самосприйняття формується протягом життя людини. У людей, що обирають гомосексуальні стосунки, формування цього образу досить ускладнено, що може викликати емоційні порушення та ускладнення соціальної адаптації. На цей процес впливають різноманітні фактори, у тому числі і особливості соціальної ситуації, індивідуально-психологічні властивості та якість стосунків.

У зв'язку з суспільними змінами, євроінтеграцією, українське суспільство постає перед досить складними питаннями, пов'язаними з формуванням толерантного ставлення до різних психологічних феноменів, у тому числі до гомосексуальної ідентичності. Це складний процес, що викликає суспільне напруження, яке пов'язане з широким колом історичних, культурологічних та соціально-психологічних контекстів. У сучасному українському суспільстві людина з гомосексуальною орієнтацією стигматизується, що ускладнює соціальну адаптацію та якість життя в цілому. Стигма визначається як ознака зневаги чи недовіри, яка відділяє людину від інших. Як би не

визначалася стигма, вона, так чи інакше, призводить до негативних переживань і перш за все викликає почуття сорому. Стигматизація ускладнює і так непростий процес соціальної адаптації і може, на наш погляд, викликати та посилювати такі форми пристосування як опозиційні, противозалежні, що призводить до ще більшого соціального напруження та ескалації суспільного конфлікту.

Дослідження гомосексуальності у вітчизняній та зарубіжній науці пройшли ряд етапів: від стигматизації і патологізації до спроб феноменологічного опису явища. У наш час гомосексуалізм виключено зі списку психічних розладів, проте це питання продовжує викликати дискусії як серед вітчизняних учених, так і за кордоном. Більшістю фахівців визнано, що гомосексуальність не є хворобливим станом, девіацією, психічним відхиленням, не спричиняє за собою психопатологічних характеристик, не є соціально небезпечною формою статевої поведінки. Проте існує інша позиція. Так, Г. С. Кочарян наводить дані про те, «що вилучення гомосексуалізму з розряду патології супроводжувалось гальмуванням його досліджень і стало вагомим чинником, що перешкоджає його лікуванню». Отже, питання гомосексуальної ідентичності потребує подальшої концептуалізації, одним із шляхів може бути розгляд особливостей ранніх об'єктних стосунків, що зумовлює формування певної особистісної структури та набору захисних механізмів. Проблема гомосексуальності не може бути вичерпана дослідженням окремих проявів сексуальності, чи її порушень, а повинна розглядати саме особистісну ідентичність як основу, базову структурну частину особистості.

УДК 159.293

Каневський В. І.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

МОЖЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ В ЕЛЕКТРОННОМУ ПРОСТОРІ

Використання інтернету у світі зростає щорічно з охопленням до 80 % у західних країнах. Для багатьох користувачів всесвітня павутина є джерелом інформації про здоров'я. Інтернет став основним способом комунікації, і все ширше використовується людьми з психологічними проблемами, які шукають допомоги. Причому, це стосується таких гострих питань, як депресивні стани, панічні і тривожні розлади, фобії,

ПТСР, суїцидальні наміри, тобто, ті, які традиційно пов'язані із кризовими станами. Тож не дивно, що отримує визнання інтернет-терапія і консультування, або, як частіше говорять, е-терапія та е-консультування. Це – види отримання психологічної допомоги через інтернет. Інтернет-терапія почала розвиватися, швидше за все, з середини 90-х років. Найпоширеніші моделі допомоги: когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), психодинамічний підхід, бібліотерапія, наративна терапія. Крім того, стають популярними такі не звичайні для широкого користування методи, як багато використувані онлайн ігри в психологічній реабілітації (MOGs). Усе більша кількість модів на сьогодні розроблено спеціально для терапевтичних застосувань, а також групи підтримки, які були вже розроблені в комерційних MOGs, такі як Second Life і Entropia. З технологічної точки зору, мета цього підходу полягає в тому, щоб об'єднати використання інтернету та віртуальної реальності (VR) для створення розподілених віртуальних середовищ (VES), які використовуються для поліпшення дистанційного зв'язку між лікарями і пацієнтами. Вважається, що MOGs може краще передати почуття соціальної присутності порівняно з традиційними інструментами електронної терапії, такими як електронна пошта або чат. Варіант з допомогою аватарів є потенціалом для полегшення процесу клінічної зв'язку, позитивного впливу на процеси групи і злагоженості в груповій терапії, і сприяє створенню більш високого рівня міжособистісної довіри. Дослідження, що були проведені для порівняння деяких моделей психологічного допомоги в онлайн терапії та терапії «віч-на-віч», дозволяє припустити еквівалентний ефект. Рандомізоване дослідження КПТ панічного розладу в інтернет-групі порівняно з групою в психіатричній клініці показав відсутність значущих розходжень у ефективності, водночас, економічна ефективність онлайн підходу привабливіша. Причому, з огляду на високий рівень комп'ютерної грамотності сучасної молоді, інтернет-послуги в цій галузі можуть більш поширені в молодіжному середовищі порівняно зі старшим поколінням. Це важливо, якщо брати до уваги, що тривога і депресія часто йдуть «рука в руку» у дітей і підлітків, і є підвищеним ризиком для розвитку інших психічних розладів. Водночас, негативний досвід часто буває пов'язаним зі стигматизацією та сильними почуттями сорому і провини, люди утримуються від соціальних взаємодій і відчують себе ізольованими, хоча водночас вони часто мають велику потребу в соціальній підтримці. Інтернет надає захищене середовище, де учасники можуть легко контролювати і регулювати ступінь близькості, якою вони хочуть поділитися без страху отримати в реальному житті засудження, відмови та ін. Такий спосіб спілкування

зменшує соціальні ризики і інертність і заохочує розкриття хворобливих переживань або ганебних думок.

Крім того, важливий сегмент веб-практики – вивчення розвитку та актуальності онлайн-терапевтичних відносин, які відрізняються від традиційних терапевтичних взаємодій. У в спілкуванні «віч-на-віч» лікарі та пацієнти бачать один одного, один і той же фізичний простір, і займаються синхронними вербальною і невербальними комунікаціями. Інтернет-терапія заснована на асинхронній комунікації, дистанції і візуальній анонімності. Терапевтичний альянс також відомий як «робочий союз» або «альянс, що допомагає» задуманий як угода про терапевтичні цілі і терапевтичні завдання, угода про розвиток зв'язків взаємної довіри і визнання між пацієнтом і терапевтом. Досі дуже мало емпіричних досліджень, які сфокусовано на актуальності терапевтичних відносин в інтернеті. Кук і Дойл на невеликій вибірці (N = 15) оцінювали відмінності в оцінках нормативних даних від зіставлення робочого альянсу між онлайн-терапією пацієнтів і консультуванням зразка «віч-на-віч». Автори виявили зіставні оцінки робочого альянсу в обох зразках. Вважаємо цікавим та доречним дослідження можливостей ефективних застосувань в е-терапії різних форм та інструментів спілкування в мережі із визначенням та диференціацією їх потенціалу: електронної пошти, форумів, SMS, ICQ, інстаграм, скапів тощо, тим більше, що такі дослідження вже.

УДК 159.923.2

Хоржевська І. М.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ ПРАВООХОРОНОЇ ГАЛУЗІ

В Україні все більше зростає попит на фахівців, які володіють не лише ґрунтовними спеціальними знаннями, але і мають разом із високою загальною культурною підготовкою ще й сформовану фахову культуру. У сучасних глобалізаційних умовах розвитку суспільства надзвичайно актуальною виступає професійна культура різних фахівців, у тому числі спеціалістів правоохоронних органів. Особливо актуально ця проблема є для України, яка змінює свої орієнтації, пов'язані з функцією правоохоронних органів. На жаль, узагальнення чисельних досліджень засвідчує, що психологічні основи професійної культури

фахівців правоохоронної діяльності переважно аналізувалися з точки зору її актуальності та декларативних вимог, які в реальному житті не могли бути реалізованими.

Ті цінності і смислові орієнтації, які проповідувалися в процесі фахової підготовки відносно особистісних якостей, що демонстрували професійну культуру спеціалістів правоохоронних органів безперечно були важливими, але в реальних умовах цієї діяльності, вони в повній мірі не реалізовувалися. Тобто відбувався певний дисонанс між тим, що декларувалося системою, реалізувалося в навчально-професійній підготовці і здійснювалося на рівні поведінкових вчинків у реальних умовах професійної діяльності. Отже, у психологічному зростанні особистості професіонала правоохоронних органів, який усвідомлював загально визнані цінності культури, чи імітуючи їх у професійній діяльності, одночасно не дотримувався основних цінностей професійної культури у своїй роботі. За даними різних досліджень, причинами такого стану виступили, перш за все, мотиваційні чинники (пов'язані з: по-перше, матеріальними потребами; по-друге, кар'єрними прагненнями та, по-третє, певною аморальною висушливістю перед керівництвом).

Теоретичні проблеми професійної культури спеціаліста досліджують фахівці різних галузей: це і психологи, і педагоги, філософи, соціологи, культурологи та представники інших суміжних наук. Однак аналіз літературних джерел свідчить про те, що єдиного визначення сутності і навіть терміну «професійна культура» ще не окреслено. Автори по-різному трактують структурний та змістовний феномен професійної культури фахівця.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури показує, що в прямій постановці проблема формування психологічних основ професійної культури фахівця правоохоронної діяльності не розроблялась, хоча, саме вона виявляється основним вузлом, де зосереджено розбіжності між практикою підготовки фахівця та його конкретною професійною діяльністю.

У різних країнах проблема культури залежить від різних умов: соціально-економічних, культура інтегрує в себе етнічні принципи, принципи соціальних умов проживання і виховання. Формування психологічної культури пов'язане з психологічною підготовкою спеціаліста.

Професійна культура створюється людьми, професійно зайнятими у будь-якій галузі діяльності і, як правило, отримавшими спеціальну підготовку до неї.

У вузькому розумінні професійна культура – це сукупність спеціальних теоретичних знань і практичних умінь, пов'язаних із конкретним видом діяльності.

Професійна культура – це універсальна система, що включає спеціальні знання й цінності, які у вигляді зразків і норм, прийнятих у конкретній галузі, регулюють професійну діяльність.

Професійна культура розглядається як певний ступінь оволодіння професією, тобто способами і прийомами вирішення професійних завдань на основі сформованості духовної культури особистості. Професійна культура особистості передбачає засвоєння професійних знань, професійну компетентність, сформованість професійно значущих якостей, які необхідні для участі у професійній діяльності.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що провідною підставою для визначення суті структури професійної культури фахівців правоохоронних органів є специфіка професійної діяльності цієї категорії працівників. Дослідники також акцентують увагу на значущості нормативної й моральної складових у структурі професійної культури.

На формування професійної культури спеціаліста в Україні впливають притаманні лише нашій країні чинники: це і сучасне політичне становище, і невизначена внутрішньополітична та зовнішньополітична ситуація, психотравмуючий стан у зв'язку з реформуванням наявної економічної, соціальної системи. Проблема соціально-політичної нестабільності, відсутність єдиної державної ідеології та системи цінностей призводять до трансформацій особистісного розвитку, що не може не позначатися на формуванні і прояві професійної культури фахівця.

УДК 159.923.35

Амплєсва О. М.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.*

ЕМОЦІЙНИЙ ТА РАЦІОНАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТИ ЯК ВЗАЄМОДОПОВНЮЮЧІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИМ ПСИХОЛОГОМ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАВДАНЬ

Переважаання в суспільних процесах критеріїв прагматичності, точності, однозначності, надійності, матеріалістичності, економічності, детермінованості, логічності та інших призводить до домінування раціонального інтелекту як найкращого способу досягнення цілей життєдіяльності, а також до трактування активації процесів емоційного інтелекту як змінених станів свідомості, тривале перебування у яких розглядається як психічні розлади, творчі стани, релігійні чи містичні відхилення від наукової моделі світосприйняття.

У найбільш загальному розумінні, в контексті вивчення проблеми ефективності професійної діяльності психологів, інтелект – це психічний процес, що реалізує «стрибок» мислення від сукупності поверхневих сигналів, ознак й іншої інформації про людину до точного визначення суті психологічної проблеми.

Рациональний інтелект і емоційний інтелект альтернативні, взаємно блокуючі способи функціонування психічного, що призводить до переживання інтенсивності одного з цих типів у кожен момент часу та переходу іншого у фоновий пригнічений стан.

«Продуктом» функціонування раціонального інтелекту є несуперечливі послідовності суджень без винятків і прогалин, які однозначно призводять думку до висновку. «Продуктом» функціонування емоційного інтелекту є аморфні, нечіткі емоційно-чуттєві переживання, візуальні образи, метафоричні вербальні судження, римовані рядки слів, нечіткі аудіальні чи кінестетичні відчуття, які відображують цільову проблему інтегрально, без ланцюжків зв'язків або з розривами думки як чисте знання.

Ключовою проблемою використання «продуктів» реалізації процесів емоційного інтелекту є нерозвиненість мови перекладу раціональною мовою сигналів невербального потоку і аудіальних, кінестетичних і візуальних образів у свідомості психолога. Встановлення імовірнісних відповідностей невербальних сигналів і раціональних трактовок – завдання спеціальної підготовки фахівців з психології.

З теоретичної точки зору феномен емоційного інтелекту потребує системного структурного вивчення, з'ясування механізмів трансформації емоційного сприйняття об'єкту у внутрішнє розуміння суті, істини, стану об'єкта та, на цій основі, реалізації впливу, можливо, навіть без вербалізації, без задіяння раціонального рівня інтелектуальних процесів. Цей погляд щодо прийняття рішень стосовно клієнта в консультативній і психотерапевтичній роботі з акцентом на емоційний інтелект на науковому рівні вивчений недостатньо, хоча у психологічній практиці саме такий спосіб є ключовим проявом професійної майстерності психолога, його здатності працювати з об'єктами безсвідомого, досягати позитивного ефекту і в останню чергу застосовувати вербалізацію раціонального рівня.

У практиці професійної діяльності досліджених психологів емоційний інтелект у структурі професійної діяльності переважно використовуються у чотирьох напрямках: для встановлення контакту і статусного співвідношення «психотерапевт – клієнт»; для діагностування базових рис, характеристик, зумовлених досвідом життя, а також індивідуалізованих стратегій особистісного функціонування і

взаємодії клієнтів; для визначення позитивності чи негативності складових життєвої ситуації клієнта; для посилення впливу на проблемні об'єкти клієнта засобами невербального потоку та ін.

В емоційній сфері особистість психолога-практика адаптується до майбутньої взаємодії з дисгармонічною, проблемною, суперечливою особистістю клієнта як одночасне зниження естетичних і гедоністичних переживань. Психологи-практики переходять у дистанційований стан, а їх альтруїстичність і комунікативність є переважно складовими професійної моделі позиції взаємодії без значної інтенсивності.

Окремий інтерес складає граничний розвиток емоційного інтелекту, що нерідко трактується як надздібності людини. Отже, діагностування емоційного інтелекту і розвиток особистості до підвищених його рівнів у ході психологічної підготовки є перспективним напрямом для наукового з'ясування механізмів надздібностей людини. У певному розумінні, багаторічна психотерапевтична і консультативна робота психологів ініціює такі граничні властивості і можливості саме на основі емоційного інтелекту.

УДК 159.923

Станишевская Ж. Ю.,

Опольский университет, г. Ополе, Польша

ВЕРБАЛЬНАЯ КОММУНИКАЦИЯ КАК ФАКТОР, УКРЕПЛЯЮЩИЙ СУПРУЖЕСКУЮ СВЯЗЬ

1. **Вербальная коммуникация** – основа общения супругов. Что такое вербальная коммуникация. Почему следует уделять внимание вербальной коммуникации между супругами? Что следует знать о вербальной коммуникации паре, которая готовится вступить в брачный союз.

2. **Дискурс и ситуация** – основы, на которых происходит процесс вербальной коммуникации. Дискурс есть предметно-знаковым носителем сообщения. Дискурс выражает вербализированную мыслительно-речевую деятельность коммуникантов, которая отображает процессы познания, анализа, синтеза и представления информации адресата (посылающего информацию) и осмыслением его речевой картины действительности адресанта (принимающего информацию).

Дискурс – это тип коммуникативной деятельности, вербальный поток, который регулируется стратегиями, тактиками и принципами определенного вербального поведения. Дискурс – это речь, как

направленное социальное действие, в котором сознательно взаимодействуют адресат и адресант.

Ситуация – это объективно существующая обстановка, в которой происходит вербальная коммуникация. Ситуация делится на конситуацию, контекст, пресуппозицию и говорение.

3. Правильно построенный супружеский разговор. Структура коммуникативного вербального процесса. Обязательные компоненты, составляющие процесс вербальной коммуникации, такие как коммуниканты (собеседники), вербальный контакт, сообщение, вербальный (языковой) код, организованный с учетом контекста, коммуникативные ресурсы (стратегии и тактики разговора), невербальные коды, интенции или намерения, коммуникативные стратегии и пр.

4. Пять типов контекста коммуникации:

- речевой контекст;
- экзистенциальный контекст;
- ситуационный контекст;
- акциональный контекст;
- психологический контекст.

5. Коммуникативные стили:

- ритуальный, деловой, межличностный;
- иерархичный, демократичный;
- партнерский, непартнерский;
- диалогичный, монологичный;
- формальный, неформальный и пр.

6. Условия восприятия коммуникантов:

а) Идентификация – субъективное восприятие внутреннего мира другого человека путем отождествления себя с ним.

в) Рефлексия – восприятие другого путем приписывания ему подобных мыслей, мнений, чувств.

с) Эмпатия – понимание другого человека через эмоциональное сопереживание.

д) Стереотипизация – восприятие и оценка другого путем перенесения на него общепринятых характеристик какой-либо социальной группы.

7. Коммуникативные барьеры между собеседниками.

8. Коммуникативные стратегии, оказывающие отрицательное влияние на общение:

- Приказ, указание, команда.
- Предубеждение, угроза, обещание как манипуляция.
- Поучение, нотации, указание на целесообразность.
- Совет, навязывание готового решения.

- Нравоучение, морализаторство, логическая аргументация.
- Осуждение, критика личности, обвинение, непризнание мнения другой стороны.
- Похвала или согласие как манипуляция.
- Необоснованное обобщение, унижение.
- Анализ, диагностика, интерпретация сообщения в свою пользу.
- Успокаивание, отрицание чувств собеседника, его ощущения ситуации.
- Допрос.
- Изменение темы без согласия собеседника, отвлечение внимания собеседника, неуместная шутка.

9. Позитивная конфронтация – способ улучшить отношения. Позитивная конфронтация в отличие от конфликта интересов предполагает выход на новый более глубокий и доверительный уровень общения участников коммуникативного процесса.

10. Установка личностных границ с помощью супружеского разговора.

11. Метакоммуникация.

УДК 159.923

Станишевский М. И.,
Опольский университет, г. Ополье, Польша

ВЛИЯНИЕ ГРУППОВОЙ ПСИХОТЕРАПИИ НА БЛИЗКОЕ ОКРУЖЕНИЕ КЛИЕНТОВ (НА ПРИМЕРЕ ГРУПП ДЛЯ КО-АДДИКТОВ)

Украина – молодое государство, которое в силу различных обстоятельств, в начале своего существования (1991 год) не в силах была обеспечить своих граждан достойным уровнем жизни. Регулярные социально-экономические потрясения (революции 2004–2005, 2013–2014 гг., военная интервенция, начавшаяся в 2014 г.) до нынешнего времени не способствует улучшению социально-экономического состояния основной массы людей, что приводит к существенному росту аддикции. Таким способом люди компенсируют чувство неуверенности в завтрашнем дне, утрату в результате военных действий близких людей и имущества, ухудшающееся материальное положение и т. д. Эта ситуация влияет на рост алкогольного и наркотического потребления на Украине.

Благодаря алкоголю и другим психоактивным веществ у человека есть возможность не решать конкретную задачу, а изменить степень её влияния на свое сознание, т. е. изменить свое отношение к неудовлетворенной *потребности*. Особенно становится распространенным такой способ *замещения* в сообществах, где естественное удовлетворение потребностей труднодоступно или невозможно. Например, сообщества с экономическими трудностями, где человек вынужден надмерно трудиться, чтобы заработать на элементарные нужды (еду, одежду, жилье), или сообщества, где не удовлетворяются высшие потребности в *оценке, признании, самореализации* и *личностной самоактуализации*. Однако аддикция возникает и по другим причинам. На формирование зависимости могут влиять факторы наследственности, среды воспитания, традиции, психофизиологические особенности человека. Аддикция не является заболеванием исключительно бедных и ингибированных слоев населения и так же, нередко, наблюдается среди среднего класса и состоятельных слоев общества.

Аддикция является сложным психологическим и физиологическим заболеванием, которое приносит большой социальный вред и часто сравнивается с эпидемией. Аддикция является одним из способов влияния на сознание и мироощущение человека, при помощи которой достигаются желаемые состояния, например, состояния радости, счастья, расслабления, активности и т.п.

Аддикция на Украине характеризуется следующими особенностями:

1. Низкое качество производства некоторых алкогольных напитков и особенно наркотических препаратов.
2. Высокая токсичность некоторых алкогольных напитков и особенно наркотических веществ.
3. Опасный способ употребления наркотических препаратов и иногда алкоголя (игнорируются правила элементарной гигиены).
4. Надмерное употребление алкоголя.
5. Ранее начало употребления алкоголя и наркотических препаратов (детский алкоголизм и наркомания).
6. Традиционное одобрение алкогольных напитков, как части культуры.
7. Снисходительное отношение к употреблению каннабиса (марихуаны).
8. Доступность алкоголя и наркотических веществ.
9. Значительные физиологические, психологические и социальные последствия, связанные с низким качеством, токсичностью, способом употребления и доступностью алкоголя и наркотических веществ.

10. Высокая скорость формирования аддикции из-за низкого качества, токсичности, способа и количества употребления алкоголя и наркотических веществ.

11. Частое явление *мультиаддикции*, т. е. одновременная зависимость от нескольких видов психоактивных веществ и алкоголя.

12. Высокий уровень распространённости среди населения.

В групповой психотерапевтической работе высокую эффективность показывает терапия, прежде всего направленная на помощь и изменение поведения людей, которые входят в близкие связи с аддиктом. Меняя «традиционный» психологический климат и социально-бытовую обстановку, окружающую аддикта, психотерапевтические мероприятия оказывают влияние непосредственно на самого аддикта, изменяя привычный «аддиктивный» уклад жизни, в том числе способы его поведения.

Психотерапевтическая работа должна быть направлена прежде всего на личностные изменения участников терапии, т. е. Ко-аддиктов. Не желательно обучение различным манипулятивным приемам, поскольку это неадаптивная форма взаимодействия в отношениях *аддикт/Ко-аддикт*. Манипуляции не меняют ситуации в целом, а лишь приводят к пролонгации аддиктивного поведения. Личностные изменения, которые происходят с клиентами психотерапии, т. е. Ко-аддиктами, влияют на аддикта и вынуждают его изменять свое поведение и отношение к лечению.

УДК 159.92:364-43-057.875

Гусак В. М.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

РОЛЬ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ У СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Професійне становлення студента-соціального працівника неможливе без усвідомлено здійснюваного процесу особистісного розвитку та зростання, у ході якого відбувається рефлексія професійно значущих утворень, формується «Я-концепція» та виробляється стратегія професійної діяльності в гуманістичній парадигмі.

Особистісне зростання – це складний багатоаспектний процес, що має власну внутрішню логіку та індивідуально-своєрідну траєкторію.

Його вивченням займалися відомі представники зарубіжної та вітчизняної психології: Г. Олпорт, Н. Пезешкіан, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, А. О. Реан, С. Л. Братченко, М. Р. Миронова, А. О. Деркач, Н. В. Чепелева, Г. О. Балл, О. С. Штепа та ін.

Особистісне зростання передбачає не лише розвиток особистості, а й прагнення людини до найповнішого вияву й розвитку своїх можливостей та здібностей. Це поняття є одним із ключових у гуманістичній психології і значною мірою збігається з поняттями самоактуалізації і самореалізації. Реалізація потенцій самоактуалізованої особистості робить її психологічно зрілою, здатною до творчої діяльності.

Як зазначають С. Л. Братченко та М. Р. Миронова, головний психологічний зміст особистісного зростання – звільнення, знаходження себе і свого життєвого шляху, самоактуалізація й розвиток всіх основних особистісних атрибутів. Взаємодія із власним внутрішнім світом (інтраперсональність) у цілому не менш значуща, ніж зі світом зовнішнім (інтерперсональність).

Відповідно, на основі праць К. Роджерса, у яких узагальнюється реальний практичний досвід психологів і психотерапевтів, було сформульовано критерії особистісного зростання. Інтраперсональні критерії особистісного зростання включають: прийняття себе, відкритість внутрішньому досвіду переживань, розуміння себе, відповідальна свобода, цілісність та динамічність. До групи інтерперсональних критеріїв належать наступні: прийняття інших, розуміння інших, соціалізованість та творча адаптивність. Принципово важливим для людини є також визнання й повага її внутрішнього світу іншими людьми.

На думку Н. В. Чепелевої, виконання цих умов призводить до значних змін у поведінці та особистості людини: вона починає по-іншому дивитися на себе; повніше приймає себе та свої почуття; більше довіряє собі; може краще управляти собою; стає гнучкішою, менш застиглою у своєму сприйманні; ставить перед собою реальніші цілі; її поведінка стає добре обдуманною; вона починає краще приймати й розуміти інших; у неї поглиблюється розуміння себе та навколишнього; людина починає змінювати основні якості своєї особистості у кращий бік.

Не викликає сумніву, що всі ці характеристики важливі для будь-якої людини не лише в особистому житті, а й у професійній сфері. Саме вони сприяють формуванню психологічної культури, кращій професійній самореалізації особистості і можуть розглядатися як важлива передумова становлення соціального працівника високого ґатунку.

Спираючись на вищезгадані дослідження, можна сформулювати «основний закон особистісного зростання» наступним чином: якщо є необхідні умови, то в особистості актуалізується процес саморозвитку, природним наслідком якого будуть зміни в напрямі її особистісної зрілості та вищого рівня психологічної культури. Іншими словами, саме ці зміни – їхній зміст, спрямованість, динаміка – свідчать про особистісне зростання і можуть виступати його критеріями у процесі формування професійно-психологічної культури майбутнього соціального працівника.

Враховуючи вищесказане, практичний психолог, куратор групи та викладач ВНЗ відповідають передусім за дотримання загальних психолого-педагогічних умов, найбільш сприятливих для психічного та особистісного розвитку студента на всіх етапах становлення особистості.

У зв'язку з цим настав час для переходу від одноразових, роз'єднаних спроб удосконалення професійної підготовки соціальних працівників у напрямі формування їх психологічної культури до системного погляду на проблему, вироблення цілісної теорії та комплексу практичних заходів із розвитку особистісної зрілості студентів на основі філософськи обґрунтованого гуманістичного підґрунтя, єдиного концептуального стрижня.

УДК 159.923-021.333(043.2)

Лукіна Н. Б.,
*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ВПЛИВ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ НА ФОРМУВАННЯ ЦІЛЬОВОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ

Феномен перфекціонізму в останні десятиліття перебуває у фокусі досліджень численних науковців як вітчизняних так і закордонних. Адже на сьогодні зростають вимоги до формування особистості, її знань, умінь, здатностей. Перфекціонізм (від англ. perfect – досконалий, бездоганий) – прагнення до досконалості, високі запити, в першу чергу, до самого себе; прагнення, щоб усе було ідеально, в кращому вигляді. Як особистісна риса перфекціонізм полягає у прагненні досягати довершеності в різних сферах життєдіяльності, що, з одного боку, сприяє розвитку відповідальності, конкурентоспроможності та професіоналізму особистості, а з іншого – провокує тривожність, ворожість, жорсткість та депресію.

Вивченню сутності цілеспрямованості як однієї з важливих особистісних якостей особистості присвячено значна кількість психолого-педагогічних досліджень. Так, Н. П. Гуменюк та В. В. Клименко розглядають цілеспрямованість як мотиваційну властивість особистості, її спрямованість. У дослідженнях Н. Д. Левітова, В. І. Селіванова, П. А. Рудика, Л. А. Шифмана, В. А. Іваннікова, Є. В. Ейдмана цілеспрямованість визначається як вольова риса характеру. Є. П. Ільїн вважає цілеспрямованість складною вольовою якістю, складовими елементами якої є терплячість, наполегливість та завзятість. В. В. Нікандров, вивчаючи вольові якості особистості, розглядає цілеспрямованість з погляду просторового параметра, що полягає у спрямуванні вольової дії на самого суб'єкта.

Якщо досліджувати вплив перфекціонізму на формування цілей особистості, то спочатку зробимо наголос на тому, що існує так званий «нормальний перфекціонізм» та «невротичний (патологічний) перфекціонізм». Нормальний – людина в цьому випадку прагне до досконалості, але їй подобається процес, вона насолоджується результатами своєї праці і старається знову його поліпшити, знову ж таки насолоджуючись процесом і новим результатом. Це нормальний мотиваційний процес, який можливо і рухає нашу цивілізацію. Проте цей процес руху вперед може бути викривлений. Невротичний (патологічний) перфекціонізм пов'язаний із тим, що людина рухається вперед тому, що боїться, не рухатися. На шляху до мети вона не насолоджується процесом тому, що це не подорож до досконалості, а втеча від недосконалості. При цьому досягнувши поставленої мети перфекціоніст тут же її знецінює і навіть може розцінити як невдачу.

Канадські вчені П. Хьюїтт і Г. Флетт описали три складових перфекціонізму: перфекціонізм, орієнтований на себе; перфекціонізм, орієнтований на інших; соціально приписаний перфекціонізм. Високий рівень перфекціонізму, орієнтованого на себе, припускає наявність тенденції ставити перед собою «віддалені», важкодоступні цілі і зосереджуватися на них. Високий рівень перфекціонізму, орієнтованого на інших, супроводжується вимогливістю по відношенню до оточуючих, нетерпимістю і небажанням прощати помилки і недосконалості. Високий рівень соціально приписаного перфекціонізму передбачає переконаність людини в тому, що інші люди мають відносно неї надзвичайно високі очікування, відповідати яким необхідно, щоб заслужити схвалення і прийняття, уникнути негативної оцінки.

У результаті проведеного дослідження серед студентів I курсу спеціальності «Психологія», можемо зробити наступні висновки. За багатомірною шкалою перфекціонізму Хьюїтта – Флетта, отримали

такі результати: з 31 студента – 19 перфекціоністи (61 %); перфекціонізм орієнтований на себе – 14 студентів (45 %), перфекціонізм орієнтований на інших – 2 студента (6 %), соціально приписаний перфекціонізм – 3 студента (10 %). За методикою цільової спрямованості Я. В. Васильєва (ЦСО), ми можемо прослідкувати цікаву закономірність. Так, у студентів, у яких переважає перший тип перфекціонізму (ПОС), пріоритетними є цілі, реалізація яких залежить від них самих. До таких цілей можна віднести наступні: добре скласти сесію; стати справжнім психологом; відкрити власну справу; стрибнути з парашутом; досконально володіти двома іноземними мовами; отримати диплом з відзнакою тощо. Якщо проаналізувати за сферами діяльності до якої відносяться дані цілі, то отримаємо наступний відсотковий еквівалент: особистісна сфера – 79 %; навчально-виробнича – 23 %; суспільна – 16 % та самодіяльна – 22 %. За отриманими результатами можна зробити висновок про те, що люди, які схильні до перфекціонізму орієнтованого на себе, провідними цілями для себе мають особистісні, навчально-виробничі та самодіяльні. Тобто такі цілі, реалізація яких залежить від самої людини. Студенти, які схильні до перфекціонізму орієнтованого на інших – провідними цілями за сферами діяльності мають дружні та суспільні. Отже, тема щодо особливостей впливу перфекціонізму на формування цільової спрямованості особистості є актуальною та потребує подальших досліджень та наукових розробок.

УДк 159.923-053.6(043.2)

Шилова Н. І.,

*Чорноморський державний університет
імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЦІЛЬОВА СПРЯМОВАНІСТЬ ПІДЛІТКІВ НА ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Проблема спрямованості особистості має вже більш ніж 80-річну історію, коли у роботах С. Л. Рубінштейна з'явилися перші посилання на наявність у структурі особистості такої інстанції, яка посіла провідне місце серед інших утворень. Варто відзначити, що в основному розроблялися теоретичні аспекти спрямованості особистості за рахунок введення в її зміст нових компонентів. Експериментальні дослідження безпосередньо спрямованості не велися, тому що мотивацію поведінки особи можна було вивчати за рахунок методів, розроблених в інших галузях психології.

В основу нашого дослідження було покладено теорію планомірного формування розумових дій та понять П. Я. Гальперіна. Тому нами була висунута гіпотеза про дослідження психологічних механізмів цільової спрямованості особистості завдяки даному методу. Варто відмітити, що формувальний експеримент уперше застосовується при дослідженні мотиваційних аспектів спрямованості особистості та має певні відмінності від традиційного підходу. По-перше, треба враховувати виявлені три види позицій цільової спрямованості особистості: егоцентрична, раціональна та альтруїстична. По-друге, винесення мети в центр уваги дослідження, переносить основний акцент на вирішення життєвих проблем у ситуації майбутнього часу. При формуванні цільової спрямованості системоутворюючими стають ситуації майбутнього часу. Акцент переноситься на моделювання майбутньої перспективи особистості, а не на процеси пам'яті.

Для безпосереднього експериментального вивчення спрямованості особистості нами було використано методика дослідження цільової спрямованості особистості (ЦСО) Я. В. Васильєва, що дозволила виявити структурні особливості цього виду спрямованості – змістовні показники цілей, що включають сім сфер особистості: особисту, інтимну, сімейну, дружню, навчально-професійну, суспільну та самодіяльну, яка визначена як лінійна або горизонтальна та рівневу структуру, що відображає мотиваційні особливості особи, які мають чотири рівні. Перший рівень – фундаментальний, який складається з цілей, що спрямовані на задоволення біологічних потреб, а інші три рівні відносяться до трьох позицій особистості – егоцентричної, раціональної та альтруїстичної.

Експериментальне дослідження проводилося при формуванні раціональної та альтруїстичної позицій цільової спрямованості підлітків у процесі туристичної діяльності серед гуртківців Миколаївського обласного центру туризму та краєзнавства учнівської молоді. Після проведення першої частини формувального експерименту, яка має характер інтелектуальної, можна зробити висновок, що застосування теорії планомірного розвитку розумових дій П. Я. Гальперіна під час занять спортивним туризмом сприяє не тільки кращому засвоєнню отриманих знань та реалізацію їх на практиці, але й підвищенню рівня цільової спрямованості підлітків. Адже побудова раціональної ООД призводить до швидшого досягнення поставлених цілей. Проблема незібраності та хаотичності в поведінці підлітків вирішується шляхом структурування їхньої діяльності у відповідні схеми робочої карти, за допомогою яких можна легко і швидко виконувати будь-яку діяльність з мінімальними затратами часу. Успіх у виконанні простих завдань

спонукає та заохочує підлітків до постановки та досягнення більш високих дальніх цілей, що характеризує зростання їхньої особистості в моральному плані.

Після проведення завершальної частини формувального експерименту можна побачити зміни в кількісних показниках часу, який витратили підлітки на виконання поставленого завдання. Порівняно з раціональною позицією, відбувся прогрес у часі. Також відбулися якісні зміни в поведінці підлітків. За допомогою робочих карток, підлітки виробили уміння допомагати одне одному у складній ситуації.

У кінці експерименту кардинально змінилася розстановка пріоритетних цілей у підлітків, що пройшли процес формування. Якщо на початку експерименту на першому місці стояла егоцентрична позиція, потім раціональна і останнє місце займала альтруїстична. То в кінці формувального експерименту місця розподілились наступним чином: на першому місці – альтруїстична позиція, на другому – раціональна, на третьому – егоцентрична. Порівняно з першим зрізом, альтруїстична позиція в оцінці підлітків зросла на 1,63 бали, раціональна – на 1,25 бали. Егоцентрична позиція знизилась на 0,68 бали. Такі дані свідчать про зменшення егоцентризму та збільшення направленості на оточуючих людей. Цілі становляться більш благородними. Дані контрольної групи не змінились: на першому місці егоцентрична позиція, на другому – раціональна і на третьому – альтруїстична. Хоча після повторної розстановки пріоритетів у цій групі відбулися деякі зміни, коли раціональна позиція піднялась на перше місце, а егоцентрична на друге, альтруїстична залишилася на третьому. Така ситуація свідчить про те, що підлітки контрольної групи розуміють, що треба вище оцінювати більш далекі цілі, але все так і залишається на рівні розуміння, а не справи.

У кінці формувального експерименту ми отримали кількісні та якісні зміни в морально-виховному аспекті, зміни у постановці цілей на користь дальніх цілей, зросту значущості декількох сфер цільової спрямованості, а саме сімейної, дружньої та суспільної, підвищення рівня вольових зусиль та товариствості, вміння будувати кроки для досягнення поставлених цілей та залучатися в суспільну роботу при досягненні колективних цілей. Всі ці навички сприяли зросту цільової спрямованості досліджуваних підлітків та підтвердили ефективність застосування теорії планомірного формування розумової дії П. Я. Гальперина під час занять спортивним туризмом.

ЗМІСТ

ПРОГРАМА	1
ТЕЗИ	6
Пленарне засідання	7
<i>Мейжис І. А.</i> Соціокультурний підхід як методологічна основа розвитку та функціонування соціального інституту освіти.....	7
<i>Хижняк Л. М.</i> Бар'єри соціального добробуту внутрішньо переміщених осіб у сучасній Україні.....	9
<i>Ляпіна Л. А.</i> «Діалогічний мультикультуралізм» як проєкт взаємодії сучасних національних культур у європейському просторі	11
Секція 1. Стратегічний потенціал та формування пріоритетів соціокультурного розвитку Південного регіону України	13
<i>Калашинікова Л. В.</i> Розуміння сутності соціального інституту освіти в роботах класиків соціологічної науки	13
<i>Коробов В. К.</i> Неконвенціональні форми політичної поведінки як елемент політичної культури сучасної Молдови.....	15
<i>Дрожанова О. М.</i> Освіта: відтворення соціальної нерівності	17
<i>Іванова І. Ф.</i> Оцінка рівня якості вищої освіти студентами і викладачами ВНЗ Півдня України	19
<i>Рожанська Н. В., Вольф О. В.</i> Ставлення студентів і викладачів ВНЗ Півдня України до посилення антиплагіатних норм	21
<i>Фесенко А. М., Бондарець Б. Б.</i> Трудові перспективи на ринку праці в уявленнях студентської молоді	23
<i>Бороденко О. В.</i> Вивчення мотивації вступу до ВНЗ у південних регіонах України.....	26
<i>Бондаренко О. І.</i> Повсякденна культура студентської молоді очима учасників освітнього процесу.....	28

<i>Козачук М. Б.</i> Оцінка рівня якості середньої освіти: соціологічний аналіз.....	31
<i>Мельничук В. М.</i> Міжнародна співпраця у сфері вищої освіти: сутність, форми, перешкоди	33
<i>Чорна В. О.</i> Поінформованість професорсько-викладацького складу щодо запровадження інновацій у системі вищої освіти	36

Секція 2. Ключові проблеми розвитку інноваційної діяльності в соціокультурній сфері..... 39

<i>Осипов А. А.</i> Мышление и интуиция в антропософии Рудольфа Штайнера	39
<i>Доброносова Ю. Д.</i> Специфіка сучасної медіакультури та перспективи розвитку мережевого суспільства в Україні.....	41
<i>Броннікова Л. В.</i> Між- і трансдисциплінарні дослідження в сучасній науці	43
<i>Бронніков В. Д.</i> Феномен маргінальності: політологічний аналіз	45
<i>Костельнюк М. М.</i> Стан історико-політичної ситуації в Україні кінця XVI – першої половини XVII століть	47

Секція 3. Психологічні аспекти діяльності особистості в умовах інноваційного розвитку суспільства 49

<i>Васильєв Я. В.</i> Виникнення металюбові	49
<i>Астремська І. В.</i> Удосконалення методики викладання дисципліни «Супервізія в соціальній роботі».....	51
<i>Васильєва Г. В.</i> Феномен гомосексуальної ідентичності в сучасному українському вимірі.....	53
<i>Каневський В. І.</i> Можливості психологічної допомоги в електронному просторі.....	54
<i>Хоржевська І. М.</i> Проблеми професійної культури фахівців правоохоронної галузі.....	56
<i>Амплеєва О. М.</i> Емоційний та раціональний інтелект як взаємодоповнюючі умови реалізації практичним психологом професійних завдань	58
<i>Станишевская Ж. Ю.</i> Вербальная коммуникация как фактор, укрепляющий супружескую связь	60

Станишевский М. И. Влияние групповой психотерапии на близкое окружение клиентов (на примере групп для Ко-аддиктов).....	62
Гусак В. М. Роль особистісного зростання у становленні професійно-психологічної культури майбутніх соціальних працівників	64
Лукіна Н. Б. Вплив перфекціонізму на формування цільової спрямованості особистості.....	66
Шилова Н. І. Цільова спрямованість підлітків на особистісне зростання та шляхи її формування.....	68

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Редактор *О. Супрун*.
Технічний редактор, комп'ютерна верстка *А. Іщенко*.
Друк, фальцювально-палітурні роботи *С. Волинець*.

Підп. до друку 10.05.2016.
Формат 60х84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 4,42. Обл.-вид. арк. 3,85.
Тираж 36 пр. Зам. № 4980.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chdu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

Міжнародна науково-практична конференція

**«ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2016:
СТРАТЕГІЯ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ»**

Чорноморський державний університет імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: (+380512) 50-03-33
(+380512) 50-03-32
(+380512) 76-55-99
Факс: (+380512) 50-03-33 / 50-00-69

E-mail: of@chdu.edu.ua, avi@chdu.edu.ua

WEB: <http://www.chdu.edu.ua>

